

1982/83:21

Måndagen den 8 november

Kl. 11.00

1 § Anmälan om kompletteringsval till valberedningen

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i valberedningen efter Curt Boström anmält Ivar Nordberg.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i valberedningen

(för återstoden av riksdagens innevarande valperiod)

Ivar Nordberg (s)

2 § Justerades protokollen för den 26, 27, 28 och 29 oktober.

3 § Svar på interpellation 1982/83:4 om åtgärder för att förhindra höjda landstings- och kommunalskatter

Anf. 2 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lennart Blom har frågat mig om regeringen avser att vidta några åtgärder för att förhindra höjningar av landstings- och kommunalskatterna åren 1982 och 1984, skatteskärpningar som enligt interpellanten ter sig särskilt allvarliga med tanke på att redan omläggningen av den statliga inkomstskatten medför en ökning av det totala skattetrycket.

De kommunala skatternas höjd för år 1983 torde i praktiken redan vara avgjord. Enligt tillgängliga uppgifter kommer de kommunala skatterna att i genomsnitt stiga från 29:74 kr. per skattekrona till ca 30:15. Denna uppgång beror i allt väsentligt på de skattehöjningar som föreslagits i Stockholms kommun och Stockholms läns landsting.

Kommunernas och landstingens ekonomiska läge år 1984 kan i dag inte bedömas med någon större säkerhet, men mycket tyder på att det kommer att försämrats. Det beror inte på att man nu förutser någon kraftig expansion

Måndagen den
8 november 1982

*Om åtgärder för
att förhindra höj-
da landstings- och
kommunalskatter*

av de kommunala utgifterna, utan det har sin grund i beslut som fattats under de borgerliga regeringsåren.

Den socialdemokratiska regeringen har i samband med sitt tillträde för en månad sedan i en krisplan aviserat genomgripande förslag för att öka investeringar och sysselsättning.

Ekonomisk tillväxt är av avgörande betydelse också för kommunernas ekonomi. Vår politik är inriktad på att så snabbt som möjligt få i gång tillväxten i samhällsekonomin och hålla tillbaka inflationen. Därmed motverkas behovet av kommunala skattehöjningar.

Regeringens uppfattning är att betydande ansträngningar bör göras för att hålla tillbaka en ytterligare stegring av de kommunala skatterna. Jag har därför inbjudit företrädare för kommuner och landsting till överläggningar senare i höst om den kommunala sektorns reala och finansiella utveckling efter år 1983.

Anf. 3 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för ekonomi- och budgetministerns svar på interpellationen. Det kanske, för undvikande av alla missförstånd, skall sägas att det gäller 1983 och 1984. Det är en liten felskrivning i det utdelade svaret.

För att den samhällsekonomiska balansen skall kunna återställas är det nödvändigt att vi kommer till rätta med den mycket kraftiga expansionen inom den kommunala sektorn. Därom tror jag att det råder en ganska vidsträckt enighet. Den dominerande andelen av den offentliga konsumtionen faller på den kommunala sektorn. Kommunalskatterna uppgår i dag till ungefär 100 miljarder och statsbidragen till kommunerna till inemot 50 miljarder. Dessutom har kommunerna andra inkomster. Detta ger ett mått på kommunernas tyngd i den samlade ekonomin.

Under den senaste tioårsperioden har skattesatsen höjts från ungefär 20 % till ca 30 %. Det är en utomordentligt påtaglig expansion som avspeglas i detta, liksom i att antalet anställda i kommunerna har ökat från ungefär en halv miljon till ca en miljon.

Mot denna allmänna bakgrund och med hänsyn till de förestående fortsatta skattehöjningarna på det kommunala området under 1983 framstår det svar som jag har fått från ekonomi- och budgetministern som otillfredsställande och kanske t. o. m. en aning uppgivet.

I den mån 1984 över huvud taget diskuteras i svaret, påstås att det då blir sämre på grund av den borgerliga politiken. Det förefaller som om interpellationssvaret har utarbetats utan varje kännedom om att en devalvering har vidtagits som föranleder en mycket kraftig inflation, som ju slår mycket hårt på den kommunala sektorn på grund av konstruktionen att utgifterna kommer med detsamma och inkomsthöjningarna kommer först senare.

De åtgärder som jag har efterlyst är regeringen och statsrådet inte villiga att konkretisera här. Beträffande 1983 säger statsrådet Feldt att det är för sent, och jag håller med om att det är senare nu än vid den tidpunkt när

interpellationen framställdes. Men hade viljan funnits är det givet att det hade gått att göra någonting även för 1983. Beträffande 1984 hänvisas till förestående överläggningar med kommunförbunden. Man kanske kan säga att detta står i viss kontrast till den glada beslutsamhet med vilken den privata konsumtionen har angripits av regeringen genom redan vidtagna och signalerade åtgärder.

Jag skulle i denna debatt vilja föra fram en fråga, eftersom jag inte är säker på regeringens ståndpunkt: Står regeringen kvar vid det som var den dåvarande oppositionens ståndpunkt fram till senvåren och i övrigt, nämligen att den kommunala expansionen bör kunna tillåtas vara ungefär 2 %? Eller är regeringen beredd att för 1983 acceptera det riksdagsbeslut som fattades här i våras och som innebär en ökning med högst 1 %? Den fråga som jag har ställt i interpellationen och som inte har besvarats erkänner jag att det kan vara litet svårt att lämna ett svar på, men någon bedömning borde kunna ges. Vad får en 2-procentig eller en 1-procentig ökning av den kommunala expansionen för konsekvenser för den kommunala skatteutvecklingen?

Beträffande 1984 hänvisas till överläggningar. Sådana överläggningar har pågått i åtminstone tio år mellan kommunförbundens ledningar och den tjänstgörande finansministern. Jag ser att herr Sträng är närvarande i kammaren, och han erinrar sig säkert de utomordentligt allvarliga och seriösa överläggningar som har bedrivits och där priset till slut i allmänhet blev 50 miljoner ytterligare till kommunerna. Sedan gjorde man upp, och så följde kommunerna inte vad man hade kommit överens om. Bakom detta ligger helt enkelt att kommunförbunden – med all rätt – inte kan etablera sig som några slags överkommuner. Skall man vidta åtgärder får man antingen försöka tvinga kommunerna eller också hoppas att vädjandena skall ge effekt. Resultatet blev faktiskt ganska uselt ur den synpunkten, nämligen att skattesatserna – som om inte annat är ett mått på den kommunala expansionens utveckling – steg från ungefär 20 % till 30 % under en tioårsperiod.

Det kom ett intressant uppslag under vårens behandling av den kommunala ekonomin, såväl i den moderata partimotionen som i det socialdemokratiska alternativet om frysning, nämligen att finna en utväg att bestraffa sådana kommuner som inte höll sig inom rimliga gränser. För vår del diskuterade vi en expansionsavgift, och en till verkningarna motsvarande konstruktion fanns med i det socialdemokratiska förslaget. Jag skulle gärna se att ekonomi- och budgetministern gav en anvisning om hur regeringen ställer sig på den här punkten. Även om budgetbesluten nu kommer att tas i kommunerna och landstingen under de närmaste veckorna, är det ändå så att ju förr man får reda på vad som gäller för 1984, desto lättare är det att hantera den kommunala ekonomin.

Jag kan också konstatera att de åtgärder som nu vidtas naturligtvis är otillräckliga. De är egentligen icke existerande när det gäller att komma till rätta med att marginalsattesänkningarna i skatteomläggningen ju urgröps genom att man släpper fram betydande kommunalskattehöjningar redan

Måndagen den
8 november 1982

*Om åtgärder för
att förhindra höj-
da landstings- och
kommunalskatter*

1983. Vi har alltså nu passerat 30-procentsvallen, och då anmäler sig frågan: Är regeringen verkligen inställd på att göra insatser i syfte att nu avbryta marschen upp till 40-procentsvallen?

Jag har alltså ställt följande frågor: Kan man göra någon bedömning av konsekvenserna för skatteutvecklingen av ett tillåtande av en kommunal skatteexpansion på 1 % resp. av en motsvarande expansion på 2 %? Jag är också osäker om var regeringen står i sak i den frågan. Är regeringen beredd att allvarligt pröva någon form av expansionsavgift, hur den nu skall konstrueras, för att åtminstone från 1984 se till att kommunerna kan hålla sig någorlunda inom det utrymme som finns tillgängligt?

Anf. 4 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill först säga till Lennart Blom att enligt min mening har även devalveringen sin grund i de borgerliga regeringsåren – den tvingades fram av en ekonomi i djup kris.

På de frågor som Lennart Blom ställde vill jag svara följande. När det gäller den kommunala verksamhetens utveckling åren framöver har vår bedömning varit att behoven inom det kommunala området i vad gäller ökade kommunala insatser och ökad kommunal service i fråga om omsorgen om barn och äldre är så stora att de motiverar en ökning av det som kallas den kommunala konsumtionen med 2 % om året. Det råder heller inget tvivel om att det finns s. k. realekonomiskt utrymme för en sådan ökning av den kommunala konsumtionen, dvs. människor som är redo och villiga att ta de jobb som därmed skapas. Vi har en arbetslöshet, framför allt bland unga och bland kvinnor, som är så hög att det utan tvivel finns ett utrymme i den meningen att arbetskraft står till förfogande, att det finns människor som vill ha och behöver de här jobben.

Problemet ligger på den finansiella sidan. Kommunerna har under de senaste åren berövats väsentliga delar av de statliga bidrag som de tidigare fått. De har berövats icke oväsentliga delar av sitt skatteunderlag genom beslut av den borgerliga majoriteten i denna kammare. Kommunerna förfogar inte längre över skatteinkomster från sina kommunmedlemmar på samma sätt som tidigare, utan staten har helt enkelt konfiskerat en del av kommunalskatten. Det gör att den kommunala inkomstutvecklingen blir utomordentligt svag under de kommande åren, om vi inte på ett helt annat sätt kan få tillväxt i den svenska ekonomin, få sysselsättning åt människorna och ökad produktion. Den nya regeringen står därför inför ett utomordentligt allvarligt problem, som minsann inte är resultatet av våra åtgärder utan av tidigare regeringars, nämligen hur man skall skaffa fram pengar till vad som är både socialt och ekonomiskt ganska förnuftigt: en viss fortsatt utbyggnad av den kommunala verksamheten, som vi har behov av och som det finns arbetskraft till men som kommunerna råkat i finansiella svårigheter att klara.

Dessa frågor skulle jag vilja resonera om tillsammans med företrädare för landets kommuner och landsting. Vad det tveksutan gäller att åstadkomma som förutsättningar för de förhandlingarna är en insikt om att detta är ett för

staten och landets kommuner gemensamt problem. Som jag framhållit i interpellationssvaret tror jag att landets kommunalmän i dag är helt på det klara med att det är svårt att höja kommunalskatten, att det helst inte bör ske och att det ur regeringens synpunkt mot bakgrund av den skattereform som skall genomföras under åren 1983–1985 är ytterligt väsentligt att inga höjningar av kommunalskatten sker.

Att 30-procentsvallen entydigt skulle vara knuten till 1 % ökning av den kommunala konsumtionen, en ökningstakt som riksdagens borgerliga majoritet fattade beslut om i våras, tror jag däremot inte. Tittar man på de kommunala finanserna finner man att avgörande för det kommunala skatteutfallet inte är huruvida man ökar den kommunala konsumtionen med 1 % eller med 2 % om året, utan skatteutfallet avgörs av bristen på inkomster, sviktande skatteunderlag och stora utgifter för kommunerna på grund av krisen på arbetsmarknaden och andra sociala problem som man har råkat ut för. Om den borgerliga riksdagsmajoriteten i våras inbillade sig, och nu när den har blivit en minoritet fortsätter att inbilla sig, att man har löst kommunernas ekonomiska problem genom beslutet om något slags ram för den kommunala konsumtionsökningen, underskattar den därför väldigt kraftigt de problem som finns.

Sedan vill jag till slut säga, herr talman, att Lennart Blom ju har ett kommunalt förflutet. Han har alltsedan han blev riksdagsman ondgjort sig över kommunernas skattepolitik och skattehöjningar. Jag tycker att det ändå inte är alltför ofint att påminna om Lennart Bloms meritlista som kommunalskatteshöjare här i Stockholmsområdet – den är aktningsvärd. År efter år satt Lennart Blom och röstade igenom kommunalskatteshöjningar. Men han är som alla andra moderater: han är bra på att sänka skatter i opposition men utomordentligt dålig som skattesänkare när han sitter vid makten. Då höjer han skatterna i stället. Det gjorde också hans partikamrater när de hade regeringsmakten här i landet.

Anf. 5 LENNART BLOM (m):

Herr talman! De frågor jag ställde gick, menade ekonomi- och budgetministern, egentligen inte att besvara. Jag ger honom fullkomligt rätt i att det inte är alldeles självklart vilket sambandet är mellan skattehöjningar och volymtillväxt. Det går nämligen både att höja skatten utan att öka volymen och faktiskt, för vissa kommuner, att öka volymen utan att höja skatten. Men ett samband finns det naturligtvis under alla omständigheter. Och så till vida är det självklart, att om man släpper fram en betydande volymtillväxt, är det troligare att kommunalskattetrycket höjs än om man inte gör det.

Det problem som statsrådet Feldt här nämner är naturligtvis uppenbart också för oss, nämligen att det finns mycket stora, icke tillgodosedda behov på den kommunala sektorn. Men vi har den enkla ståndpunkten att om pengarna är slut så är de slut, och då får man antingen reda sig med en lägre nivå eller göra omDispositioner. Och det har man lyckats med. Kommunalmännen i landet har ju redan till en del lyckats bereda utrymme för ökad äldrevård och ökad barnomsorg genom att minska på annat håll. Enligt vår

Måndagen den
8 november 1982

*Om åtgärder mot
ökat skattetryck*

mening går det inte att gå fram någon annan väg.

I motsats till den nuvarande regeringen och trots vad som sägs i interpellationssvaret, tar vi kategoriskt avstånd från att ytterligare höja kommunalskatterna här i landet. Skattekvoten kommer ju – dessa åtgärder förutan – att genom behjärtade insatser från den nytillträdande regeringen höjas kraftigt under de närmaste åren. Mera parentetiskt vill jag säga att skattesatserna och skattekvoten i landet i stort sett låg stilla under den borgerliga perioden. Det berodde faktiskt inte enbart på åtgärder i detta hus utan på att kommunalskatterna steg medan de statliga skatterna sjönk, även om det inte var så mycket som det borde ha varit.

Jag delar i princip skepsisen mot konstruktionen att kommunerna skall vara skatteuppbördsmän åt staten. Det beslut som fattades i våras betraktades därför uttryckligen som ett provisorium. Det logiska är ju att bolagsskatten blir en uteslutande statlig skatt och att staten slutar med att utnyttja kommunerna som skatteuppbördsmän i övrigt. Den meningen föreställer jag mig att kommunförbunden i varje fall delvis kommer att företräda, även om de naturligtvis kommer att påpeka att de har blivit av med resurser.

Vad herr Feldt sade avslutningsvis var en replik på herr John-Olle Perssons nivå – detta är ingen komplimang. John-Olle Persson har använt det där i olika sammanhang och även skrivit öppna brev i frågan. Då har den riktiga nyhetsvärderingen gjorts att nyheten saknat värde, så det har inte stått någonting om detta i pressen. Att jag var med om att höja skatter i landstinget berodde på de anspråk som vården ställde. Att jag nu hävdar att vi måste sätta stopp är ju en helt annan sak.

Summan av det hela blir i alla fall att man måste bedöma kommunalskatt och landstingsskatt som en enhet. På kommunalskattesidan hade det i motsvarande mån anvisats besparingar.

Det nämnda argumentet har således mycket litet att säga oss i den debatt som vi i dag för. I dag gäller det alltså att stoppa vid de 30 procenten. När Stockholms kommun höjer skatten med 300 milj. kr., Stockholms läns landsting med 600 milj. kr. och en del andra kommuner också syndar, är det enligt vår uppfattning faktiskt absolut nödvändigt att vi i den här salen så småningom tar i med hårdhandskarna, för så här kan det icke fortsätta.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1982/83:5 om åtgärder mot ökat skattetryck

Anf. 6 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Bo Lundgren har frågat mig dels om jag anser det acceptabelt att skattetrycket fortsätter att öka, dels om regeringen är beredd att vidta sådana förändringar av den statliga inkomstskatten 1983 att skattetrycket inte ökar automatiskt till följd av den höga inflationstakten, dels om det bör

finnas ett automatiskt verkande inflationsskydd i den statliga inkomstskatteskalan.

Budgetunderskottet har under de borgerliga regeringarnas tid mer än tiodubblats, från ungefär 7 miljarder kronor 1976 till närmare 80 miljarder kronor i år. Samtidigt har konkurrenskraften under långa perioder varit otillräcklig, och svensk industris utveckling har varit betydligt sämre än omvärldens.

För att vända denna utveckling krävs framför allt att konkurrenskraften förbättras, investeringarna tar fart igen och en ny framtidstro skapas. Det har varit ledstjärnan för den krisplan som regeringen lagt fram. Genom en snabbare tillväxt i ekonomin ökar skatteunderlaget, och statens inkomster stiger. Statsfinanserna måste emellertid också förbättras genom hårda krav på rationalisering och effektivisering av statlig och statsunderstödd verksamhet.

De utgifter som anses möjliga att undvara kommer att avvecklas. Vissa skatter och avgifter kommer också att höjas, dels för att statens inkomster behöver förstärkas, dels för att en rättvis fördelning av bördorna skall möjliggöras. Värnandet om vårt välfärdssamhälle kommer att kräva insatser från alla grupper i samhället. Det är också viktigt att utvecklingen mot ökad skatteflykt och ekonomisk brottslighet bryts.

En avgörande förutsättning för att den nyligen genomförda devalveringen skall bli framgångsrik är att inga grupper försöker kompensera sig för den engångshöjning av prisnivån som devalveringen medför. Vi har därför inte ansett det som rimligt att skattevägen ge full kompensation för devalveringen. I en situation där priserna ökar snabbare än inkomsterna och reallönerna alltså sjunker, innebär en fullständig indexering i själva verket att skatteuttaget, som en andel av inkomsten, minskar. Att på det sättet ytterligare förvärra budgetsituationen är mot bakgrund av dagens statsfinansiella problem oförsvarligt.

Att i ett läge med fallande reallöner justera skatteskalan fullt ut med avseende på inflationen är dessutom fördelningspolitiskt oacceptabelt. Höginkomstgrupper skulle då, via sänkt skatteuttag, få kompensation för den reallönesänkning som devalveringen innebär i en helt annan utsträckning än låginkomsttagare.

Huvudsyftet med skattereformen var att genomföra en betydande marginalskattesänkning för breda löntagargrupper. Den justering av skatteskallorna som regeringen ämnar föreslå innebär en viss ytterligare marginalskattesänkning 1983 utöver vad riksdagen tidigare har beslutat. Vi bedömer det fortfarande vara ett realistiskt mål att 90 % av inkomsttagarna 1985 skall ha en marginalskatt på högst 50 %, vid en kommunal utdebitering på 30 kr.

För att arbetet med att sänka marginalskatterna skall bli framgångsrikt krävs att löneökningprofilen i kommande avtalsrörelse anpassas till de inkomstförändringar efter skatt som marginalskattesänkningen medför. Följaktligen måste det begränsade löneutrymme som finns under de

närmaste åren huvudsakligen komma låg- och mellaninkomstgrupperna till del.

Den konstruktion för automatiskt verkande inflationsskydd som tidigare har gällt är förknippad med betydande brister. Genom att skatteskalorna för ett år justeras med inflationstakten året innan byggs, i perioder av hög inflationstakt, inflationsförväntningar in i systemet. Det problemet bör beaktas vid framtida korrigeringar av skatteskalorna för att hänsyn skall kunna tas till pris- och löneökningarnas effekter på progressionen i vårt skattesystem.

Anf. 7 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig först tacka ekonomi- och budgetministern för svaret.

För ungefär ett år sedan presenterades det förslag till skatteomläggning som var resultatet av den åtminstone för Kjell-Olof Feldt underbara natten i april 1981. Omläggningen skulle innebära en sänkning av marginalskatterna, en begränsning av underskottsavdragens värde, ett inflationsskydd av skatteskalorna bara upp till 5,5 % inflation och en finansiering som för första året skulle ske genom 2 % höjning av arbetsgivaravgifterna eller rättare sagt införande av en ny arbetsgivaravgift, en allmän löneavgift.

Vi moderater kritiserade den omläggningen på flera punkter. Den i och för sig nödvändiga marginalskattesänkningen – det var bra att en sådan över huvud taget kunde diskuteras – hade försenats och omgett med förslag som urholkade dess värde. Avdragsbegränsningen har, som vi har sagt vid flera tillfällen, effekter som slår mot nyföretagandet. Den bryter sönder symmetrin i skattesystemet och påverkar också villamarknaden i avsevärd grad. Reformen eller omläggningen snarare överfinansierades. Man band upp sig för en finansiering genom skatt på produktionen i form av arbetsgivaravgifter eller någon form av produktionsfaktorsskatt.

Inflationsskyddet urholkades alltså på ett sådant sätt att om inflationen skulle överstiga 5,5 %, skulle det reala skattetrycket skärpas och därmed marginalskattesänkningarna i sig urholkas. Det vidimerades f. ö. också av nuvarande statssekreteraren Erik Åsbrink i en artikel i Svenska Dagbladet i november förra året. Han sade så här:

”I stället ges en tydlig signal till alla ekonomiska beslutsfattare: Statsmakterna anpassar skattepolitiken till en inflation på 5,5 procent. Någon kompensation därutöver ges icke.

Pris- och kostnadsökningar som överstiger denna nivå kommer att straffa sig genom att de leder till skattehöjningar.”

Det var också en sak som bestyrktes av de remissvar som lämnades med anledning av det förslag till skatteomläggning som presenterades. Tjänstemännens centralorganisation skrev således i sitt remissvar följande:

”Indexeringen av skatteskalorna föreslås bli modifierad under omläggningsperioden, dvs. 1983–1985 så att den motsvarar en årlig uppräkningsperiod på 5,5 %. TCO betraktar detta som ett uttryck för statsmaktens strävan att hålla inflationen nere på denna nivå. Om inte dessa ambitioner förverkligas skärps

marginalskatterna och reformen urholkas.”

Den kritik som vi moderater riktade mot skatteomläggningen avvisades av de tre partier som stod bakom förslaget, och den avvisades också i skatteutskottets betänkande i våras som behandlade skatteomläggningen. Där sade skatteutskottets majoritet: ”Med hänsyn till marginalskattesänkningen och de effekter den kan väntas få för löneutvecklingen kan en inflationstakt av i genomsnitt 5,5 % om året inte anses realistisk.” Det var alltså sent i våras som man sade detta från skatteutskottets sida.

Även ekonomi- och budgetministern själv förutsåg en relativt låg inflationstakt i en valschrift, kallad Ett handfast och konkret program. Han skrev bl. a. följande: ”Det är inflationsutvecklingen under de närmaste åren som avgör om vi kan framgångsrikt jämföra övriga delar av politiken.”

När han senare skulle göra en bedömning av vilken inflationstakt som skulle vara aktuell säger han: ”I år”, dvs. 1982, ”kan inflationen för första gången på länge komma under 10-procentstrecket, men vi borde 1983 komma väsentligt lägre. Vi bör inrikta oss på att komma ner till en inflation på högst 5–6 procent.”

Det framgår alltså helt klart att det för att skatteomläggningen verkligen skulle få de effekter som var avsedda krävdes att statsmakterna skulle kunna begränsa inflationsutvecklingen till i storleksordningen 5–6 %. I annat fall skulle det bli reala skärpningar av skattetrycket.

Den devalvering på 16 % som har genomförts liksom den av regeringen föreslagna momshöjningen och andra skattehöjningar spär på en inflation som redan tidigare kunde bedömas bli högre än 5,5 %. Enligt vissa bedömningar skulle den kunna bli näst intill tre gånger större än vad som förutsattes i skatteuppgörelsen.

Om man utgår från en inflationstakt 1983 på 12 %, blir inkomstskatten ca 3 miljarder högre än om inflationen begränsas till 5–6 %. Skatteökningen orsakas av att marginalskattesänkningen, som för 1983 beräknades omfatta drygt 3 miljarder kronor – närmare bestämt 3,3 miljarder – så gott som helt urholkas. Därigenom sjunker också brytpunkten, dvs. den inkomstnivå där avdragsbegränsningen sätter in, räknat i fast penningvärde. Fler riskerar därmed att drabbas av avdragsbegränsningar. Regeringen kommer visserligen enligt uppgift att sannolikt under denna vecka föreslå en viss kompensation för den kraftigt ökade inflationen. För sammanlagt 700 milj. kr. skall man vidta förändringar i inkomstskatteskalen – om man nu har räknat rätt i det sista exemplet. Till detta skall emellertid också läggas de kommunala skattehöjningarna 1983. Sammantaget urholkas marginalskattesänkningens omfattning under 1983 så gott som helt genom dessa åtgärder.

Sannolikheten för att inflationen skall kunna begränsas till 5,5 % för 1984 och 1985 är tyvärr också liten. Naturligtvis kommer ett snabbt ökande budgetunderskott – och det förefaller tyvärr troligt att ett sådant blir följden – att leda till ökad inflation. Då urholkas den tänkta marginalskattesänkningen ytterligare.

SACO/SR gjorde i fjol en bedömning av vad som händer under

---

*Om åtgärder mot
ökat skattetryck*

genomförandet av marginalskattesänkningarna, om inflationen blir högre än beräknat och kommunalskatterna därmed stiger. Det senare kan man ju räkna med mot bakgrund av den politik som har aviserats av regeringen, där man bl. a. accepterar en högre expansionstakt i den kommunala verksamheten. SACO/SR:s beräkningar visade att med 10 % inflation och med en ökning av kommunalskatterna med 1 kr. årligen under perioden fram till 1985 skulle halva marginalskattesänkningen ha förbrukats redan det år då reformen skall träda i kraft fullt ut. Med motsvarande utveckling under ytterligare några få år skulle marginalskattesänkningarna helt ätas upp. Kvar finns då avdragsbegränsningen. Kvar finns också arbetsgivaravgifter som är 6-7 % högre – kanske mer – än i nuläget, med de effekter detta har på näringsliv och på företag.

I sitt interpellationssvar säger Kjell-Olof Feldt att i en situation där priserna ökar snabbare än inkomsterna och reallönerna sjunker innebär en fullständig indexering i själva verket att skatteuttaget, som en andel av inkomsten, minskar – han talar alltså här om andelen av inkomsten för den enskilde. Men, Kjell-Olof Feldt, om man skall utgå från principen om skatt efter bärkraft, skall väl den som har en högre real inkomst betala en större andel av denna i skatt, medan den andel av inkomsten som går till skatt blir mindre för den som har en lägre real inkomst. Jag antar att Kjell-Olof Feldt på samma sätt menar att det även med ett inflationsskydd i skattesystemet blir så att den som får en real inkomstökning skall betala en större andel av den inkomstökningen i skatt än vad han gör i övrigt. Den socialdemokratiska politiken innebär tydligen att staten, men inte de enskilda, skall skyddas från inflationens verkan på skattesystemet.

Ekonomi- och budgetministern är också, såvitt jag kan bedöma av svaret, skeptisk till ett automatiskt inflationsskydd. Han är det trots att han säkert är helt medveten om vad som inträffade under 1970-talet, när man genom den 1970 genomförda stora skattereformen fick sådana progressionseffekter i skattesystemet att detta tillsammans med den höga inflationstakten skapade inlåsnings effekter. Detta försvårade avtalsrörelsen och nödvändiggjorde skatteomläggningar år efter år, skatteomläggningar som genomfördes på ett sådant sätt att man höjde arbetsgivaravgiften, vilket bidrog till att försämra det svenska företagandets konkurrenskraft. Detta innebar i sin tur att man fick en ännu kraftigare progression genom att skattesänkningar företogs endast i en del av skatteskalen och inte fullt ut. Vi fick inlåsnings effekter som medförde att man i realiteten knappast kunde klara en avtalsrörelse utan statliga ingripanden på skatteområdet. I det läget måste ju ett automatiskt verkande inflationsskydd vara att föredra. Det ger nämligen de avtalslutande parterna möjlighet att bedöma skattesituationen från ett år till ett annat.

Nu har socialdemokraterna åter fått regeringsmakten. Redan 1983 höjs flera skatter utöver den inflationshöjda inkomstskatten. Mervärdeskatten stiger, arbetsgivaravgifterna ökar, förutom de ökningarna som kommer av skatteomläggningen. Förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattningen skall skärpas. Vinsterna för vattenkraftsproduktion beskattas ytterligare, skatt

införs på videoutrustning och en skatt på aktieutdelning övervägs enligt uppgifter i pressen.

Jag ville med detta bara ge några exempel på skatter och avgifter som kommer att höjas 1983. Totalt rör det sig om skattehöjningar i storleksordningen 13–15 miljarder kronor. Utslaget på de svenska hushållen blir det i genomsnitt uppemot 4 000 kr. mer i skatt.

Skatterna ökar kostnaderna för näringslivet och försämrar därmed konkurrenskraften, tvärtemot det Kjell-Olof Feldt i sitt svar till mig menar behövs. Ett motiv till skattehöjningarna, som anges åtminstone indirekt i interpellationssvaret, är statens budgetsituation. Vi är naturligtvis helt överens om att budgetunderskottet måste bringas ner. Det kan ske på två olika sätt eller genom en kombination av dessa två: inkomsterna för staten kan öka eller utgifterna kan minskas. Statens inkomster genom skatter och avgifter kan i sin tur ökas på principiellt två olika sätt: genom att skatteunderlaget ökar med oförändrade skattesatser eller genom att skattesatserna höjs. I realiteten finns det bara ett sätt, nämligen ett ökat skatteunderlag, eftersom höjda skattesatser med allra största sannolikhet motverkar ett ökat skatteunderlag, motverkar ekonomisk tillväxt.

Det räcker emellertid inte med att sträva mot att öka skatteunderlaget. Även med en förhållandevis kraftig ökning av bruttonationalprodukten blir det statliga underskottet alltför högt och leder till en galopperande utveckling av statens ränteutgifter. Därför måste en tillväxt av skatteunderlaget kombineras med besparingar i de offentliga utgifterna. Den vägen är socialdemokraterna inte beredda att beträda, såvitt man kan bedöma. De försöker i stället höja skatterna. De menar sig alltså kunna öka tillväxten i ekonomin och därmed skatteunderlaget genom att höja skatterna på arbete och produktion, vilket i sin tur i själva verket höjer kostnadsläget och motverkar arbetsviljan. Risken finns också för att det svartarbete som i dag utförs ökar i omfattning liksom motivationen till skatteflykt och skattefusk, som måste bekämpas.

Den socialdemokratiska högskattepolitiken är felaktig och farlig för det svenska samhället och de enskilda människornas ekonomi.

Låt mig citera vad den nyutnämnde sakkunnige hos regeringen, Klas Eklund, skriver i en bok som kom ut nu i veckorna: "En fortsatt snabb och skattefinansierad ökning av de offentliga utgifterna innebär nog snarare – och detta oavsett vilken regering som sitter vid makten – att vi mer eller mindre planlöst kommer att driva eller sladda in i en social och ekonomisk systemkris, om vars utgång vi bara kan komma med gissningar. Vad kommer att hända med arbetsviljan vid en kraftigt skärpt socialisering av inkomsterna? Hur kommer det att påverka de politiska attityderna?"

Klas Eklund fortsätter att redovisa verkningarna av fortsatta skattetrycksökningar för de enskilda människorna i Sverige. Han säger: "En skärpning av skattetrycket måste därför ofrånkomligen komma att riktas främst mot medel- och låginkomsttagarna, där skatteunderlaget finns."

Det är vad en av regeringens egna sakkunniga anser om en politik som leder till att skattetrycket i vårt land ökar.

Samhällsekonominns effektivitet minskas också genom en politik som innebär att man genom skattefinansiering subventionerar vissa nyttigheter i stället för att låta människorna behålla mer av sina inkomster själva och därmed göra ett fritt val möjligt. Genom rundgången i ekonomin minskar alltså den enskildes valfrihet och styrs efterfrågan på ett konstlat sätt, med negativa verkningar för samhällsekonomin i stort. Subventionerna kan också komma att minska kostnadsmedvetandet. Det har bl. a. byggprisutredningen pekat på när det gäller boendesubventionerna. Dessa har lett till att kostnadsökningar lättare har kunnat accepteras och att boendekostnaderna har ökat kraftigare än vad som egentligen hade varit nödvändigt.

Herr talman! Socialdemokraterna fullföljer således sin gamla högskattepolitik. Den innebär att statens skatteinkomster skall skyddas för inflationen och höjas, inkomsttagarna får kraftigt skärpt skatt, marginalsattesänkningarna urholkas kraftigt, företagens skatter höjs i väsentlig utsträckning, kostnadsläget för näringslivet försämras och därmed också konkurrenskraften. De svenska medborgarna drabbas därigenom dubbelt – direkt genom de skattechöjningar som föreslås och indirekt genom försämringen av samhällsekonomin.

Jag skulle vilja fråga ekonomi- och budgetministern ett par saker. När nu staten skall skyddas mot inflationens verkningar i skattesystemet, men de enskilda inte skall skyddas fullt ut, vad skall då de människor som får skärpt skatt genom den socialdemokratiska politiken spara på?

Kjell-Olof Feldt och många andra socialdemokrater tillbringade en hel valrörelse med att kräva besked av de borgerliga partierna om vilka besparingar som de ville göra eller ansåg nödvändiga att göra i de offentliga utgifterna. Men socialdemokraterna själva gav inget besked till de enskilda människorna om vad som krävdes av dem. Vad skall en familj i Stockholm som får höga kommunala skattechöjningar dra in på? Jag tror att de skulle tycka att det var intressant att få ett svar av ekonomi- och budgetministern på det.

Är vidare inte ekonomi- och budgetministern egentligen medveten om att skattechöjningar i den omfattning som socialdemokraterna nu tydligt tänker genomföra kommer att motverka möjligheterna att öka tillväxten i samhället, och därmed också att öka skatteunderlaget och minska balansbristen?

Vi moderater kommer att fullfölja vår skattepolitik för att få samhällsekonomin i balans. Vi kommer inte att acceptera ett höjt skattetryck utan vill tvärtom ha en planmässig sänkning av skattetrycket i enlighet med vad den förra riksdagsmajoriteten sade i finansutskottets betänkande i våras. Vi vill ha en varaktig marginalskattereform, och det förutsätter också ett inflationskydd som fungerar fullt ut. Det förutsätter också ett kommunalt skattestopp.

Anf. 8 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! En sak bör först klarläggas, nämligen moderaternas egen hantering av det s. k. inflationsskyddet av skatterna som de talar så mycket om.

Den första trepartiregeringen införde ett inflationsskydd, som de kallade det. Det innebar att man höjde inkomstgränserna i skatteskalen efter konsumentprisindex. Men det gick bara ungefär ett år innan man upptäckte att det blev alldeles för dyrbart för staten att ha ett indexskydd. Då tog man bort energipriserna och de indirekta skatterna ur det där fina indexskyddet.

Om nu inflation under inga förhållanden får höja skattetrycket, varför får höjda energipriser och höjda skatter göra det. Bo Lundgren? Vi hade ingen indexreglering i följd av vår när vi kom överens med mittenpartierna om skatterna. Ni hade ett manipulerat index, som alla andra av era manipulerade index. Det gav inget indexskydd. Ni fick ju själva erkänna att hela filosofin, eller ideologin, inte höll. Det blev en ganska godtycklig uppräknings av inkomstskatteskalen och en godtycklig sänkning av inkomstskatten.

Finns det några skäl att indexreglera inkomstskatteskalen för att i någon mening sänka de nominella skatterna i takt med inflationen? Ja, under en förutsättning kan man nog säga det, och det är om vi har en inflation som beror på starkt stigande inkomster. Om man då vill undvika att marginalskatterna skärps finns det skäl att justera upp inkomstgränserna och minska eller undanröja den effekten på marginalskatterna. Samtidigt finns det antagligen också skäl att höja skatterna om man har en inflation som beror på starkt stigande inkomster. Det är en signal om att inkomstökningen är för snabb och ekonomin är i obalans. Men om inflationen, som den nu gör, beror på att vi måste korrigeras för våra stora underskott och öka vårt sparande genom en devalvering, är läget annorlunda. Jag menar att det kommer att och måste leda till att de reala inkomsterna sjunker nästa år.

Nu kan man naturligtvis säga som Bo Lundgren gör, att en lägre realinkomst bör ge ett lägre skattetryck. Inte heller det är en orimlig ståndpunkt. Men, Bo Lundgren, om man skall göra en sådan korrigering av inkomstskatten, varför skall man då göra detta bara för dem med höga inkomster? Varför sätta in hela kraften i en sådan skattesänkning på dem som tjänar mest? Indexuppräknings av skatteskalorna ger ingen kompensation för fallande realinkomster för dem som tjänar litet, men ger däremot kompensation i mycket hög grad för dem som tjänar mycket. Detta måste man förklara för människor. Man måste förklara varför man tycker att fallande realinkomster skall kompenseras för framför allt dem som i utgångsläget har den högsta levnadsstandarden och de högsta realinkomsterna.

Nu föreslår regeringen sänkningar av inkomstskatten nästa år med 2 miljarder kronor utöver den sänkning med 10 miljarder kronor som skattereformen innebär. Vi gör sänkningen så att de som har lägre inkomster får en rimlig andel av den skattesänkningen. Den gynnar inte helt och hållet dem som tjänar 100 000 kr. och mera om året. De fantasissiffror om

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

---

*Om åtgärder mot
ökat skattetryck*

skattehöjningar på 15 miljarder som Bo Lundgren här nämnde har inget underlag i verkligheten.

Varför gör vi då så? Jo, för att hålla nere inflationen. Vi kan inte ge skattesänkningar nästan uteslutande till dem med högre inkomster. Sänkningen av marginalsatserna ger redan den en mycket stark förskjutning av skattesänkningar till förmån för dem som har höga inkomster. Skulle vi ge ytterligare sådana skattesänkningar, är det uppenbart att risken är stor för att de lågavlönade skulle försöka att lönevägen få åtminstone någon förbättring av sin inkomstsituation. Eftersom de lågavlönade utgör det stora flertalet löntagare i det här landet och deras inflationssituation är den känsliga i vår industri – för vår exportindustri, vår utlandskonkurrerande industri – skulle vi då göra ett ingrepp mot industrin och kostnadsutvecklingen som vore ytterligt allvarligt.

Men det långa inlägg Bo Lundgren gjorde visade att det är uppenbart att det i Bo Lundgrens värld inte finns några fördelningspolitiska problem. I hans värld finns inget ansvar för lönerörelserna eller kostnadsutvecklingen. Det finns bara en enda tanke, nämligen att här i kammaren agitera för att skatterna skall sänkas mest för den del av befolkningen som har det bättre ställt. Det är naturligtvis moderaternas ensak att driva den propagandan, men särskilt hedrande för sina upphovsmän är den inte.

Anf. 9 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Låt mig först säga till Kjell-Olof Feldt, att det ju inte är någon större risk att korrigera inflationsskyddet, beräkningen av index, för inverkan av indirekta skatter om man vill föra en politik där dessa skatter inte höjs. Det är klart att det för en socialdemokratisk regering måste vara besvärligt, när man skall höja både arbetsgivaravgift, mervärdeskatt och mycket annat. Det kommer säkert att fortsätta. Då skulle en sådan begränsning av indexuppräknningen verkligen ge effekter för de enskilda människorna.

Jag förstår inte riktigt Kjell-Olof Feldts resonemang, och det är väl kanske rätt naturligt, eftersom vi har olika utgångspunkter. Kjell-Olof Feldt vill höja skatterna och han är också beredd att höja dem – jag vill ha ett oförändrat och på sikt sänkt skattetryck. Då har vi naturligtvis olika uppfattning. Men om man ett år har sagt, att det vid en viss fördelning av inkomsterna finns anledning att dessa inkomster drabbas av en viss andel i skatt, och realinkomsterna sedan sjunker, finns det också anledning att säga att dessa realinkomster skall drabbas av samma andel av inkomsten i skatt som året innan, då fördelningen var acceptabel.

Det är det som inflationsskyddet syftar till. Den inställning som vi moderater har är den rimliga: Om man får en real ökning av sin inkomst finns det anledning att man betalar en högre andel av denna i skatt. På samma sätt måste man acceptera att vid en real inkomstförsämring får man betala en lägre andel av inkomsten i skatt.

Det kan ju, Kjell-Olof Feldt, vara så att någon individ genom exempelvis ökade arbetsinsatser lyckas kompensera sig för att hans avtalsmässiga

löneökning blir lägre än inflationen. För den personen trappas då marginalskatten upp och han får en skärpning av skatten. Den människan måste också existera i Kjell-Olof Feldts sinnevärld.

Avsikten med skatteomläggningen var att sänka marginalskatten. För 1983 skulle man sänka den med 3,3 miljarder kronor totalt. Nu blir inflationen med all sannolikhet 12 % eller däröver. Det innebär att man i inkomstskatteskalen faktiskt tar tillbaka 3 miljarder kronor. De förändringar i skattesystemet som socialdemokraterna tänker föreslå och regeringen tänker genomföra innebär förändringar i skatteskalen på bara 700 milj. kr. 1 200 milj. kr. gäller förändringar genom att man inför rätt till avdrag, såvitt jag förstår en skattereduktion, för fackföreningsavgifter. Detta påverkar inte marginalskatten, det är ett slutskatteavdrag. Sedan tillkommer minst 1 miljard kronor i kommunala skattehöjningar – det räcker förmodligen inte, bara i Stockholm rör det sig om 900 milj. kr. Det innebär att av marginalskattesänkningen är det mindre än noll kvar.

Till detta kommer – och det är viktigt att komma ihåg det – en mängd andra skattehöjningar. Då kommer man upp till den siffra som jag nämnde, 13–15 miljarder kronor. Man inför en allmän löneavgift, som kommer att ge brutto 5,6 miljarder kronor eller mer. Man bedömer det visserligen så att löneavgiften skall kunna avräknas, men sannolikheten för det är, som det har visat sig, ytterst begränsad. Troligen kommer skattetrycket att öka med hela beloppet. Mervärdeskattehöjningen torde ge åtminstone 3–3,5 miljarder kronor. Hyreshusavgift skall införas – det förslag som riksdagen avlog i våras. Det skall ge, sägs det, 1 miljard kronor. I fjol beräknades det ge ungefär 650 milj. kr. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen av ytterligare skattehöjningar – förmögenhetsskattehöjningar och annat – som gör att summan så småningom blir 13–15 miljarder kronor eller för de enskilda hushållen i genomsnitt nästan 4 000 kr. nästa år.

Men detta är den politik som socialdemokraterna vill föra, så det finns ingen anledning för Kjell-Olof Feldt att skämmas för den. Man vill ge staten mer och de enskilda mindre resurser. Jag skulle emellertid gärna vilja höra vad Kjell-Olof Feldt råder de enskilda människorna som drabbas av skattehöjningarna att spara på. Jag vill också upprepa den fråga som jag ställde till ekonomi- och budgetministern: Är inte ekonomi- och budgetministern medveten om att skattehöjningar som leder till kostnadshöjningar i näringslivet motverkar möjligheten att öka tillväxten och därmed skatteunderlaget?

Anf. 10 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att man under vissa förutsättningar kan säga att vid en oförändrad real inkomstfördelning kan en sådan här indexuppräknning av skatteskalorna försvaras ur fördelningssynpunkt. Men Bo Lundgren kan inte ha missat att vi nu ändrar på inkomstfördelningen. Han har själv noterat att vi sänker marginalskatterna med 3,5 miljarder kronor. Det innebär en kraftig omfördelning av de disponibla inkomsterna, dvs. inkomsterna efter skatt, till de högvärdades förmån. Det motverkas av

Måndagen den
8 november 1982

*Om åtgärder mot
ökat skattetryck*

skärpta avdragsregler, det är riktigt. Men faktum kvarstår att de högavlönade genom marginalsattesänkningen har fått en klar favör. Vi har accepterat detta för att försöka få till stånd lägre marginalsatser. Vi har sagt att man får försöka utjämna den här effekten genom löneprofilen över åren.

Vi skulle dock skapa en ännu värre situation, om vi fullföljde den politik som Bo Lundgren talat för, och därför är denna omöjlig. Det är, även om man bortser från fördelningspolitiken, fråga om en samhällsekonomiskt mycket farlig uppläggning. Det är skönt att moderaterna inte har något ansvar för politiken just nu. Men om jag förstår Bo Lundgren rätt, tar han i sina beräkningar av konsekvenserna av vår skattepolitik ingen hänsyn till att inkomstskatterna sänks med 12 miljarder kronor. Det finns bara inte med i hans matematiska uppställning.

Slutligen, fru talman, vet jag inte om moderaterna har tänkt sig att fullfölja sin gamla linje att hävda att bara man sänker skatterna, så ordnar sig allting. Skattesänkningar ökar sparandet, ökar investeringar, ökar produktionen och ökar sysselsättningen, och därmed ökar också statens inkomster. Detta kan betecknas som det fantastiska trollerinumret med de självfinansierande skattesänkningarna. Det var inte så länge sedan som Gösta Bohman hade stora uppvisningar i massmedia om denna fantastiska politik. Jag vet inte heller om Bo Lundgren lever vidare i den Bohmanska traditionen när det gäller de självfinansierande skattesänkningarna. I så fall är han den kanske siste överlevande lärjungen till Arnold Laffer. Denne är numera detroniserad i sitt hemland, men han får kanske en liten sekt i Sverige, som kommer att driva hans filosofi vidare. Det vore intressant att höra hur det förhåller sig på den punkten.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 11 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! För att börja med det sista som Kjell-Olof Feldt sade vill jag framhålla att det är alldeles korrekt att jag tror på att en sänkning av marginalsatserna, dvs. en större andel av inkomsten kvar för människorna efter skatt, leder till ökat intresse för arbete och nyföretagande och därmed också till en ökning av effektiviteten och intensiteten i ekonomin. Därmed blir det också större skatteintäkter generellt sett, utan höjning av skattesatserna. Jag trodde att också Kjell-Olof Feldt hade denna uppfattning, eftersom det var vad han sade när han gjorde upp med Rolf Wirtén om en skatteomläggning. Man skulle sänka marginalsatserna för att på det sättet få i gång ekonomin. Jag förutsätter att Kjell-Olof Feldt inte har ändrat sig på den punkten – i och för sig är det inte omöjligt att han gjort det.

När det sedan gäller det amerikanska exemplet måste jag göra Kjell-Olof Feldt besviken. Jag har alltid varit skeptisk till om den av president Reagan föreslagna skattesänkningen faktiskt skulle få den effekten att arbetsintensiteten skulle öka. Det är en väsentlig skillnad mellan att ha en genomsnittlig

22 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 9 november

1982/83:77 av *Kerstin Anér* (fp) till utrikes- och handelsministern om haschförsäljningen i Holland:

Vilka åtgärder ämnar utrikesministern vidta med anledning av att holländska regeringen, i strid mot de internationella konventioner angående narkotikahandel som Sverige och Holland ratificerat, tillåter personal vid kommunala fritidsgårdar att sälja hasch till ungdomar?

1982/83:78 av *Olle Östrand* (s) till försvarsministern om helikopterberedskapen vid flygflottiljerna i Söderhamn och Luleå:

Lördagen den 24 juli 1982 inträffade en svår tågolycka med tre dödade och ett tjugotal skadade i svårtillgänglig terräng strax norr om Söderhamn. Efter drygt två timmar anlände flygvapnets Vertol-helikopter från F 15 i Söderhamn. Detta får anses som en mycket snabb utryckning med hänsyn till att dygnet-runt-beredskap saknas. Utryckningen hade naturligtvis gått ännu snabbare om nämnda beredskap funnits, vilket hade varit till stor hjälp för de skadade och räddningspersonalen. Dygnet-runt-beredskap med Vertol-helikoptrar saknas endast i Söderhamn och Luleå.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till försvarsministern:

Är statsrådet beredd medverka till att dygnet-runt-beredskap införs när det gäller helikoptrarna vid flygflottiljerna i Söderhamn och Luleå?

1982/83:79 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till utrikes- och handelsministern om transporter av främmande militär materiel genom Sverige:

Vilka regler gäller för transport av främmande militär materiel genom Sverige?

1982/83:80 av *Paul Lestander* (vpk) till kommunikationsministern om vissa vägförbättringar inom Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner:

Regeringen har i sitt program för bekämpande av arbetslösheten gett ökade medel till vägbyggande. Inom Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner finns flera exempel på sträckor där omfattande förbättringar är nödvändiga. Det gäller vägen Silverlogen-Svannäs, Abraure-Suddesjaure-Evebäcken-Laisvallvägen, bron över Flygsundet i Pite älv-Innervik-Marielund.

Mot bakgrund av detta ställer jag följande fråga till kommunikationsministern:

Avser kommunikationsministern att arbeta för att dessa vägförbättringar, eller någon av dem, sätts i gång?

Nr 22

Tisdagen den
9 november 1982

*Meddelande om
frågor*

marginalskatt för industriarbetare på ungefär 30 %, som i USA, och att ha en sådan marginalskatt på 60 %, som i Sverige. Genom att sänka marginalskatterna från låt oss säga 30–32 % till 27–28 %, vilket hade varit fallet i USA, får man inte en sådan effekt på arbetsutbudet. Man kan få andra samhällsekonomiska effekter, men det behöver vi inte diskutera här. Det som är besvärligt är att Laffers teorier antagligen gäller för Sverige. Om vi höjer skatteuttaget kraftigt, som socialdemokraterna nu vill göra i Sverige, kommer det nämligen att leda till att skatteunderlaget minskar och till att vi får lägre skatteintäkter än annars. Det hemska är också, enligt vad jag tror, att det tar längre tid att återställa en på det sättet skadad ekonomi än att åsamka skadan – läkningen tar längre tid.

Ju mer man nu urholkar marginalskatteomläggningen och försenar dess genomförande, desto större skadeverkningar kommer till i ekonomin, och desto besvärligare blir det att så småningom genom marginalskattesänkningar få i gång ekonomin igen. Av den anledningen har vi moderater ju också försökt att för första året ge anvisningar om finansiering genom besparingar av det första steget i marginalskattesänkningen. Men det är faktiskt, med tanke på att vi har ett högt skattetryck i Sverige, ganska små förändringar av arbetsvilja och arbetsutbud som krävs för att en marginalskattesänkning fullt ut skall kunna finansieras.

Kjell-Olof Feldt menade vidare att jag hade räknat fel. Jag skulle inte ha tillgodoräknat regeringen 12 miljarder i inkomstskattesänkningar, antagligen under perioden 1983–1985 – det är ju inte bara fråga om ett år. Men jag hade faktiskt gjort detta. Omfattningen för 1983 är nämligen beräknad till 3,3 miljarder. 3 miljarder kronor försvinner genom inflationens verkningar i skatteskalen. Detta kompenseras regeringen med ungefär 700 milj. kr. i skalen – vi kan räkna bort fackföreningsavdraget, ty det påverkar inte marginalskatten över huvud taget, men det påverkar slutskatteavdraget.

Till detta kommer kommunalskattehöjningarna, och då blir alltså summan snällt räknat plus minus noll, dvs. inga marginalskattesänkningar för 1983 och det var väl inte avsikten egentligen.

När det gäller fördelningspolitiken är det klart, att om realinkomsterna minskar med ett visst procentantal som är ungefär detsamma för olika inkomstgrupper, blir realinkomstförsämringen i kronor räknat störst för högre inkomsttagare. I detta fall får de alltså i kronor räknat större kompensation genom inflationsskyddet. Men det intressanta är, att om man accepterade den reala inkomstfördelningen före devalveringen, finns det anledning att acceptera den reala inkomstfördelningen även efter devalveringen.

Sedan vill tydligen inte socialdemokraterna kompensera människor som drabbas förutom av den direkta devalveringseffekten också av de indirekta skattehöjningseffekterna, men det är ju ett led i en skattehöjningspolitik.

Den viktiga fördelningspolitiken för framtiden, Kjell-Olof Feldt, gäller ju fördelningen mellan offentlig och privat ekonomi, att låta de enskilda människorna och företagen i större utsträckning behålla den ersättning de får för sitt arbete i företagen för att på det sättet motivera litet större insatser och

Måndagen den
8 november 1982

Om rätten till avdrag för förluster på likvidlån

på det sättet se till att samhällsekonomin kommer att kunna fungera. Ju fler offentliga utgifter som kommer till och ju fler subventioneringar som kommer till, desto mer bryts det ekonomiska systemet ned.

Jag tycker också att Kjell-Olof Feldt borde lyssna på Klas Eklund som nu är sakkunnig hos honom och läsa hans bok och ta den till hjärtat. Klas Eklund har väl inte varit anställd så lång tid att Kjell-Olof Feldt har hunnit göra det, men han säger ju att en fortsatt snabb och skattefinansierad ökning av de offentliga utgifterna innebär att vi mer eller mindre planlöst kommer att driva och sladda in i en social och ekonomisk systemkris. Det är hårda ord från en sakkunnig i ekonomi- och budgetdepartementen.

Jag har fortfarande inte fått svar på mina frågor. Jag vill därför gärna ge Kjell-Olof Feldt möjlighet att svara på dem. Vilket råd vill Kjell-Olof Feldt ge de enskilda människor som kommer att få minskade inkomster genom de socialdemokratiska skattehöjningarna?

En viktig fråga är: Är den som har ansvaret för vår ekonomiska utveckling inte medveten om att fortsatta skattehöjningar driver upp kostnadsläget, försämrar konkurrenskraften och försvårar möjligheterna att få samhällsekonomin i balans?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1982/83:9 om rätten till avdrag för förluster på likvidlån

Anf. 12 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Bertil Jonasson har frågat mig om min uppfattning beträffande rätten till avdrag för förluster på likvidlån och vad regeringen avser att vidta för åtgärder för att klarhet skall skapas om gällande rätt i denna fråga.

Bakgrunden till Bertil Jonassons fråga är att vissa skogsägare, som sålt skog till kooperativa företag, låtit en del av ersättningen för virket stå kvar hos företaget i form av s. k. likvidlån. Företaget har därefter drabbats av ekonomiska problem eller t. o. m. konkurs. De fordringar som skogsägaren har på företaget i form av antingen leverantörsfordran eller likvidlån torde enligt Jonasson med säkerhet bli utan utdelning.

Frågan om avdragsrätt för förlust på likvidlån togs upp av Bertil Jonasson också i våras i en interpellation till min företrädare. Denne anförde att han inte borde uttala sig om i vad mån förluster på olika konkreta lån är avdragsgilla för långivaren utan att detta är något som det ankommer på de rättstillämpande myndigheterna att ta ställning till. För egen del kan jag instämma i detta uttalande.

I min företrädares svar upplystes Bertil Jonasson vidare att en ansökan om förhandsbesked rörande förluster på likvidlån till följd av Vänerskogs konkurs inlämnats till riksskatteverket. Enligt vad jag har inhämtat kommer ett besked i saken att lämnas inom kort. Det skattemässiga läget kan således väntas vara klarlagt inom den närmaste tiden. Det finns därför ingen

anledning för regeringen att vidta åtgärder för att skapa klarhet i denna fråga.

Anf. 13 BERTIL JONASSON (c):

Fru talman! Jag vill först tacka ekonomi- och budgetministern för svaret på min interpellation.

Statsrådet Feldt ansluter sig till sin företrädare Wirténs svar på en liknande fråga som jag ställde i vintras. Det ankommer på de rättstillämpande myndigheterna att ta ställning. Statsrådet tar med andra ord inte ställning.

Värmland, och angränsande län, har drabbats mycket hårt av Vänerskogs-konkursen. Skogsägarna drabbades hårdast, men lastbilsåkare samt transport- och serviceföretag förlorade också mycket pengar. De anställda kom i en brydsam situation, men nu har Vänerskogs anläggningar kunnat säljas på sådana villkor att verksamheten kan upprätthållas. Man får hoppas att det hela blir bestående och att sysselsättningen blir så stor som möjligt.

Frågan gäller mest verkningarna i skattehänseende för skogsägarna till följd av Vänerskogskonkursen. Många skogsägare, liksom åtskilliga andra, har redan drabbats hårt på grund av bl. a. inestående medlemslån, dvs. äldre lån eller sådana som har förvandlats till obligationer o. d. Här har det gjorts mycket stora förluster. Dessutom riskerar vederbörande att få betala skatt på pengar som de helt enkelt aldrig har sett röken av.

En skogsägare som säljer virke är skyldig att ta upp köpeskillingen som skattepliktigt intäkt. Om köparen inte kan betala, har skogsägaren rätt att göra avdrag för förlusten. När det gäller en ren fordran för leverans är reglerna rätt klara.

Vad som komplicerar mångas situation är den metod Vänerskog tillämpade vid avräkningen av leverans. Avräkning av under månaden levererat virke skickades till skogsägarna sista vardagen i månaden, liksom också besked om på leveransen uppkommande mervärdeskatt. Om skogsägaren då inte inom några dagar begärde att få pengarna, överfördes dessa till ett s. k. medlemslån eller likvidlån och blev därmed i princip räntebärande. Det var en bokföringsteknisk överföring som skogsägaren i många fall inte räknade med. Skogsägarna kunde emellertid få pengarna, när det förelåg ett behov. Det kunde gälla inbetalning av mervärdeskatt, betalning av maskiner eller utgifter för skogsvård o. d. Men då pengarna gick in på medlemslån utan någon som helst åtgärd från skogsägarens sida, riskerar denne nu att genom den bokföringstekniken få betala såväl inkomstskatt som mervärdeskatt, trots att vederbörande inte har fått ut någonting. Pengarna försvann vid konkursen. Sådana var förhållandena dagen för konkursen, som kom utan föregående varning.

I detta fall har skogsägaren blivit av med skogen, och han har inte fått ersättning för de kostnader som uppstått vid avverkningsen, ej heller för kommande kostnader för skogsvård. Skulle skogsägaren dessutom behöva betala mervärdeskatt och inkomstskatt, går det verkligen för långt. Om så skulle bli fallet, måste jag säga att jag, mot den bakgrund som jag här har

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

---

*Om rätten till av-
drag för förluster
på likvidlån*

Om rätten till avdrag för förluster på likvidlån

beskrivit, betraktar det som ytterst horribelt. Skogsägare kan i praktiken inte se någon skillnad mellan om pengarna avser en fordran för virkesförsäljning och om de förs över på ett medlemslån-virkeslån. I båda fallen måste det, enligt min mening, vara betingat av den skattskyldiges näringsverksamhet och därför vara avdragsgillt. Statsrådet Feldt har inte heller motsagt mig på denna punkt, och det gjorde inte heller hans företrädare Rolf Wirtén. Jag har nu fått veta att det förhandsbesked i frågan som har skickats in till riksskatteverket skall behandlas inom kort. Det är bra om så sker, eftersom folk måste få besked. Man frågar sig om detta skall behöva ta så lång tid som det nu har gjort.

Den här långa väntan har ingett oro för utgången, och därför har jag tagit upp den här frågan igen.

Jag frågade i interpellationen om statsrådets uppfattning beträffande rätten till avdrag för förlust på likvidlån. Jag har inte fått något helt klart besked. Jag uppfattar dock svaret så, att ingenting kommer att göras i något hänseende förrän riksskatteverkets utslag har kommit. Jag tolkar svaret också på det sättet, att såväl statsrådet Feldt som hans företrädare Rolf Wirtén är positiva till min tolkning.

Jag utgår därför ifrån att om det, mot all förmodan, kommer ett negativt besked från riksskatteverket, så måste väl ändå i rättvisans namn frågan tas upp i riksdagen. Sådana här horribla tillstånd måste rättas till. Min fråga är om herr Feldt då är villig att ta upp frågan på nytt.

Anf. 14 OVE ERIKSSON (m):

Fru talman! Som värmlänning från de djupa skogarna vill jag i mångt och mycket instämma med interpellanten Bertil Jonasson.

En företagskonkurs är naturligtvis ett svårt slag för alla inblandade – för ägare, för anställda och för fordringsägare.

Alla som gett sig in i investerings- och affärsverksamhet måste dock vara uppmärksamma på riskerna. Banker kräver och bedömer säkerheter och kalkylerar kreditrisker i samband med sin verksamhet. Underleverantörer och tjänsteproducerande företag måste också vara beredda på förlustrisker och delvis kalkylera sina priser med ledning av dessa. Aktieägare kanske spekulerar i kursvinster men måste vara medvetna om att företagsandelen kan minska i värde och eventuellt bli helt värdelös. Bankkunder torde kunna känna sig relativt trygga men bör veta att även banker kan gå omkull och att insättningsmedel kan gå förlorade.

Gemensamt för dessa kategorier är att de är informerade och relativt medvetna om förlustriskerna. Så är dock inte fallet med majoriteten av de människor som interpellationen berör. Här handlar det om skogsägare, som lojala mot sin skogsägarförening avverkat och sålt virke genom föreningen. Efter en tid har ett meddelande nått skogsägaren, att medlen nu utbetalats till ett likvidlånekonto. De välinformerade och förutseende har då kunnat kräva utbetalning av pengarna. De övriga, som inte ens efter Vänerskogs ackordsrekonstruktion vid årsskiftet 1980-1981 förstått att detta skulle innebära en risk, har utan någon som helst säkerhet låtit pengarna stå kvar på

kontot. Jag är övertygad om att de flesta av de drabbade inte förstått vad Vänerskogs kortfattade meddelande om att medlen överförts till likvidlånekonto i verkligheten innebar.

Viktigt är alltså att konstatera att det inte krävdes någon som helst aktiv insats från medlemmens sida för att medlen skulle sättas in på likvidlånekontot. Transaktionen skedde helt automatiskt och uppfattades säkert av många skogsägare som en fördröjd utbetalning av likviden.

I interpellationen sägs att "förlust som har samband med en förvärvskälla och som kan anses normal för förvärvskällan i fråga är att anse som driftkostnad. Detta är naturligtvis fallet när det gäller likvidlånen."

Även om man kan diskutera den här tolkningen hoppas jag att interpellanten har rätt och att därmed rättvisa kan skipas. För onekligen upplevs det som orättvist, djupt orättvist, att någon skall behöva betala skatt för en inkomst han aldrig haft.

Det rör sig här om skogsägare som följt uppmaningen att avverka sin skog. För detta har de haft omkostnader och satsat eget arbete. Någon ersättning har de på grund av förfarandet med likvidkontot och konkursen inte fått i sin hand. Däremot har de fått betala mervärdeskatt och krävs nu på inkomstskatt. Men det är inte nog med dessa kostnader. Hygget skall återplanteras, och om några år skall det röjas. De pengar detta kostar borde ju ha tagits av överskottet på den tidigare avverkningsen, en avverkning som alltså inte gav några intäkter, långt mindre något överskott. Och i skogen gapar kalhygget.

Hade försäljningen av virket skett till ett privat företag, hade detta visserligen kunnat gå i konkurs och virkesleverantören förlorat likviden. Men någon beskattning av den uteblivna inkomsten hade det dock inte lett till.

För att upprätta nytt förtroende för skogsägarrörelsen och möjliggöra framtida skogsvårdande åtgärder för den drabbade skogsägaren är det enligt min uppfattning nödvändigt att tolkningen blir sådan, att leveranser till skogsägarkooperativ inte diskrimineras.

Anf. 15 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Bertil Jonasson tolkade mitt svar så att jag delar hans uppfattning om karaktären på de här lånen. Det var nu en något extensiv tolkning av svaret. Bedömningen av vilket slags lån det här skulle vara fråga om ankommer nu helt och hållet på riksskatteverket. Det finns t. o. m. föreskrifter om detta i grundlagen – det brukar kallas för ministerstyre om en ledamot av regeringen i ett enskilt förvaltningsärende uttalar sig om ärendets utgång innan det är avgjort.

Bertil Jonassons andra fråga var egentligen om fallet Vänerskog skulle föranleda en lagändring. Den frågan är jag i dag inte beredd att svara på. Mitt intryck är emellertid att rättsläget är någorlunda klart. Det problem som uppstått är huruvida dessa lån svarar mot kravet att vara direkt betingade av näringsverksamheten och alltså är en förlust i rörelsen eller huruvida det är en kapitalplacering och därmed hamnar i en annan skattekategori, nämligen

kapitalförlust. I varje fall kan jag på stående fot, Bertil Jonasson, inte se hur vi genom att ändra lagstiftningen skulle kunna minska tolkningsproblemet, om det nu är så svårt i det här fallet som det påstås. Kan vi inte enas om att avvakta riksskatteverkets resultat? Vi får hoppas att det går att lösa detta problem på ett sätt som för alla berörda parter är tillfredsställande.

Anf. 16 BERTIL JONASSON (c):

Fru talman! Statsrådet Feldt tycker att jag kanske tolkat in för mycket välvilja i hans svar. Om statsrådet Feldt läser den debatt som jag hade med statsrådet Wirtén i vintras, så skall han finna att man tagit upp rätt mycket av rättspraxis och resonemangsvis gått in på de här frågorna i princip.

Det gäller just spørsmålet om det här är fråga om en kapitalförlust eller en driftförlust. Om det hela sammanfaller med skogsägarnas näringsutövning är det en driftförlust. Det system som man använt i det här fallet innebär att vederbörande skogsägare inte gjort det minsta för att få ut pengarna, utan dessa har automatiskt efter någon dag förts över på ett medlemslån. Detta visar att det här är ett slags driftförlust. Vederbörande skogsägare har vetat, att om han ringer i nästa vecka eller om fjorton dagar, så får han ut pengarna i samband med att han har utgiften. Med hänsyn till att hans verksamhet är intimt förknippad med det kooperativa företaget – i detta fall Vänerskog – sammanfaller detta i hög grad med hans näringsutövning. Det är ur den synvinkeln jag tolkar in det positiva i det här sammanhanget.

Jag är på det klara med att vi får avvakta riksskatteverkets utslag. Statsrådet Feldt säger att han först vill se hur det hela går, vilken tolkning som görs osv. för att sedan kunna pröva frågan. Jag är tacksam om han gör det. Men jag tycker att det är självklart, att om det blir en negativ tolkning, är det absolut nödvändigt att man på nytt tar upp den här frågan i riksdagen.

Ove Eriksson har redogjort för hur det hela går till i praktiken, och den redogörelsen sammanfaller med det resonemang som jag förde i vintras och här i dag. Alla måste givetvis vara införstådda med riskerna, men det sätt som det hela går till på är fast sammanknutet med näringsutövningen.

Jag är tacksam för att Ove Eriksson har deltagit i debatten – jag var ensam i vintras, när jag då tog upp frågan. Jag har emellertid velat aktualisera den nu, eftersom det råder stor oro hos många.

Jag hoppas på en positiv lösning av frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:6

Anf. 17 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Åke Wictorsson och jag har kommit överens om att den interpellation som han har ställt om arbetsmarknadssituationen i Stockholmsregionen skall besvaras den 15 november.

Måndagen den
8 november 1982

---

*Om arbetsmark-
nadspolitiken*

Anf. 18 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Bengt Wittbom har frågat mig när under mandatperioden jag räknar med att vår förda politik resulterar i full sysselsättning.

Som bakgrund till sin fråga slår Bengt Wittbom fast att full sysselsättning är ett av den ekonomiska politikens viktigaste mål. För att nå dithän måste, enligt Bengt Wittbom, politiken inriktas på att lösgöra den tillväxtkraft som finns i näringslivet och svenska företag ges förutsättningar att investera och växa. Det framgår också av bakgrunden till interpellationen att en sådan politik anses stå i motsatsförhållande till en aktiv arbetsmarknadspolitik.

Till skillnad mot Bengt Wittbom ser jag ingen sådan motsättning, om man, som den nya regeringen, menar allvar med allas rätt till arbete. Även i ett läge med låg ekonomisk tillväxt måste de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna användas som ett nödvändigt komplement till den ekonomiska politiken, för att överbygga svackor i sysselsättningen och för att underlätta omvandlingen i näringslivet.

Regeringens viktigaste uppgift nu är att skapa arbete åt alla. Denna uppgift framstår som mer angelägen än någonsin under efterkrigstiden på grund av den borgerliga regeringens ekonomiska politik och nonchalans inför stigande arbetslöshetssiffror. Under de senaste sex åren har sysselsättningen inom industrin minskat med ca 160 000 anställda. Minskningen fortsätter också under 1982, samtidigt som arbetslöshetssiffrorna är högre nu än någon gång under 1970-talet.

Den politik som vi nu driver för att nå målet full sysselsättning innebär dels en genomgripande förändring av den ekonomiska politiken, dels omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Åtgärder inom den ekonomiska politiken, såsom den nyligen beslutade devalveringen, särskilda program för att stimulera svensk produktion av investeringsvaror och ett ökat utnyttjande av landets egna tillgångar, är förutsättningar för att kunna driva en sådan politik för full sysselsättning.

Eftersom de åtgärder som har vidtagits inom den ekonomiska politiken verkar på längre sikt, är det, som jag tidigare nämnde, nödvändigt att komplettera denna med en aktiv arbetsmarknadspolitik. Regeringen har, som Bengt Wittbom känner till, nyligen beslutat om omfattande åtgärder för att tvinga ner den öppna arbetslösheten.

För att ge arbetsförmedlingen bättre resurser och därmed öka möjligheterna för de arbetssökande att få ett arbete och företag att få arbetskraft har regeringen beslutat att tillfälligt förstärka arbetsförmedlingen med 215 förmedlare. Medel har också anvisats för att förbättra platslistan. Ytterligare 1 650 milj. kr. har anslagits för att öka på antalet beredskapsarbeten i vinter. Statliga byggen kommer att tidigareläggas för en kostnad av 1 018 milj. kr. Utöver detta har regeringen beslutat att höja arbetsmarknadsstyrelsens ram för vägbyggande från 300 milj. kr. till 450 milj. kr. För att upprätthålla sysselsättningen i industrin har regeringen anvisat 300 milj. kr. för att möjliggöra tidigareläggningar av statliga beställningar. Regeringen har också

beslutat att öka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med 15 000 personer och att inom tillverkningsindustrin höja det nuvarande utbildningsbidraget vid permitteringshot från 20 kr. till 35 kr.

För att förbättra sysselsättningen för ungdomarna har regeringen beslutat om ytterligare 8 000 ungdomsplatser. Därigenom kommer de ungdomar som inte kan beredas utbildning eller arbete att erbjudas en ungdomsplats. Dessutom har regeringen beslutat om medel för att inrätta ytterligare 2 000 gymnasieplatser för att ge de ungdomar som inte kom in i gymnasieskolan nu i höst en ny chans i vår.

Utöver detta har regeringen beslutat om ytterligare 350 milj. kr. till lönebidrag och 55 milj. kr. till Samhällsföretag.

Totalt har alltså regeringen nu satsat nära 4 000 milj. kr. för att trygga sysselsättningen för ca 40 000 personer. Totalt kommer sålunda 180 000 personer att sysselsättas med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i vinter.

Flera av de åtgärder som jag här har redovisat är offensivt inriktade för att främja produktionen. Det är utbildning och investeringar som gör att vi står bättre rustade för att kunna utnyttja kommande konjunkturuppgång.

Det är självfallet omöjligt att direkt svara på Bengt Wittboms fråga om tidpunkten för när full sysselsättning kommer att uppnås. Vad jag har velat redovisa i mitt svar är den principiella skillnad som råder mellan oss i synen på och viljan i att kämpa för full sysselsättning. De miljarder som regeringen nu har satsat på arbetsmarknadspolitiska åtgärder hade de borgerliga regeringarna också kunnat satsa – om viljan funnits.

Anf. 19 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret, även om det är tunt, ja, t. o. m. mycket tunt. Det tycks som om man i departementet ägnat sig åt att kopiera innehållet i det pressmeddelande som publicerades i samband med den senaste miljardrullningen till AMS och efter den texten hängt på några pliktskyldiga rader om att det inte går att svara på frågan och att det hela handlar om "den principiella skillnad som råder mellan oss i synen på och viljan i att kämpa för full sysselsättning". Därmed, fru talman, försöker man från socialdemokratisk sida ännu en gång under den korta tid man suttit i regeringskansliet att använda sig av metoden att med några nya miljarder köpa sig fri från de löften som gavs i klartext under den gångna valrörelsen – för det var handfasta löften också på sysselsättningsområdet.

Under den gångna valrörelsen stod frågan om jobben i centrum av debatten. Mycket tyder på att människors oro för att bli arbetslösa varit avgörande för valresultatet och den nytillträdda socialdemokratiska regeringens majoritet i riksdagen:

Socialdemokraterna ägnade en stor del av sin valrörelse åt att i alla delar fördöma den moderata politiken och anklaga moderata samlingspartiet för att medvetet vilja öka arbetslösheten. Den socialdemokratiska politiken

framställdes som det enda möjliga receptet för att snabbt lösa problemen på arbetsmarknaden.

I stora annonser gick den samlade arbetarrörelsen under de sista valveckorna ut och utlovade full sysselsättning med en socialdemokratisk regering. En av dessa annonser är den som vi nu försöker visa på kammarens bildskärm och som arbetsmarknadsministern fått en kopia av för att kunna ta del av i detalj.

Vi kan konstatera att det enligt annonsörens uppfattning fanns två alternativ inför den då snart stundande valdagen, det socialdemokratiska och det moderata. Det socialdemokratiska alternativet består av sex huvudpunkter:

1. Inga karensdagar.
2. Värdesäkrad pension.
3. Full sysselsättning.
4. Priskontroll mot inflationen.
5. Rättvis bostadspolitik.
6. Trygghet vid arbetslöshet.

Några av de här löftena, fru talman, tillhör de s. k. prioriterade löftena. Ingen kan väl komma ifrån att i och med att löftet om full sysselsättning också publicerades i samband med de prioriterade löftena och som ett av sex av de viktigaste löftena som socialdemokratin gav under valrörelsen kom människorna att uppfatta det här löftet som högst handfast.

Det finns ytterligare mängder av exempel på samma löften i annonsform och i andra former. Olle Göransson, socialdemokratisk riksdagskollega till Anna-Greta Leijon, lovade t. ex. i det krisdrabbade Skinnskatteberg att boardfabriken skulle räddas med en socialdemokratisk valseger. LO annonserade i Västmanlands Folkblad om att löntagarfonder ger tillbaka den fulla sysselsättningen.

I Dagens Nyheter kunde vi nyligen läsa om Hallstahammar, ett brukssamhälle som drabbats hårt av arbetslösheten. Det socialdemokratiska kommunalrådet där var emellertid full av förtröstan inför framtiden. "Nu kan man bara ringa upp och be att få tala med Feldt", förklarade han trosvisst. Han hade tydligen också uppfattat de handfasta löftena om full sysselsättning som givits under valrörelsen. Överallt samma övertygande löften och samma trosvissa förväntningar på vad den socialdemokratiska regeringen skall åstadkomma.

Den annonstext vi visar, fru talman, publicerades som jag sade i flera stora rikstidningar. Otivelaktigt måste de som tagit del av den uppfattat punkten om full sysselsättning vid val av socialdemokraterna som ett bindande löfte, på samma sätt som de övriga punkterna. Vilken trovärdighet finns det i annonsen, Anna-Greta Leijon? Står arbetsmarknadsministern kvar vid löftet på "valsekeln" i annonsen, eller är hon beredd att här i kammaren ta avstånd från det och därmed också medge att de förväntningar som hon själv och arbetarrörelsens löftesmaskin spred omkring sig under oppositionstiden och i valrörelsen inte har någon plats i regeringspolitiken efter valet? Vi vill ha besked om detta i dag, Anna-Greta Leijon, ett mer klagande besked än

Måndagen den
8 november 1982

*Om arbetsmark-
nadspolitiken*

det som lämnas i interpellationssvaret.

I sitt svar slår arbetsmarknadsministern fast att den ekonomiska politiken är av avgörande betydelse för sysselsättningsutvecklingen i framtiden. Om detta kan vi vara överens. Men kommer då den omläggning av den ekonomiska politiken som regeringen satt i gång att bli ett verkligt stöd för högre sysselsättning? Svaret från min sida är tveklöst nej.

Under perioden fram till 1985 höjs arbetsgivaravgifterna med minst 7 à 8 %. Devalveringen slår hårt mot den privata konsumtionen och därmed också mot sysselsättningen inom de företag som arbetar på dessa marknader. Momshöjningen, höjda kommunalskatter och de stora skattehöjningar som den havererade skatteuppgörelsen resulterar i drar ner den privata konsumtionen och försämrar konkurrenskraften för våra företag. Sysselsättningen riskerar att minska i stället för att öka.

Ovanpå allt detta kommer, om man får tro söndagens Svenska Dagbladet, vinstkonfiskation i våra lönsamma företag – företag som på grund av sin hyggliga förtjänstnivå svarat för det fåtal nya riktiga jobb som tillkommit i industrin under senare år. Inflationen under 1983 och 1984 riskerar utöver det som jag tidigare nämnt att skapa en lönekostnadsutveckling som snabbt gröper ur eventuella – jag vill betona eventuella – kvarvarande devalverings-effekter.

Summan av kardemumman, fru talman, blir nog att vi får uppleva år framöver då sysselsättningen fortsätter att vika, arbetslöshet som stiger i takt med att skatter och arbetsgivaravgifter stiger, snabbt stigande arbetslöshet inom sektorer som direkt drabbas av den nya ekonomiska politiken. Fördjupad otrygghet för dem som är beroende av och trodde på löftena om att bygga Sverige ur krisen men som nu får erfara hur byggandet kommer att slå i botten på grund av den svängrem som regeringen satt runt den privata konsumtionen och människornas möjligheter att betala sitt boende. Tusentals nya arbetslösa inom den privata tjänstesektorn på grund av sjunkande privat konsumtion. Färre jobb totalt inom näringslivet på grund av en ekonomisk politik som riskerar att motverka sitt uttalade syfte.

Om det är dessa huvudelement i den ekonomiska politiken som skall bära upp ökad sysselsättning inom den konkurrensutsatta sektorn, vilket är precis vad Anna-Greta Leijon säger i sitt svar, måste jag fråga: Hur många nya jobb i industrin blir det per procent höjd arbetsgivaravgift, per krona höjd kommunalskatt, per procent höjd moms, per procent höjt skattetryck och höjda marginalskafter? Hur många jobb blir det av den planerade vinstkonfiskationen från de lönsamma företagen? Enligt min och många andras mening blir det inga nya jobb alls. Resultatet blir det omvända, dvs. färre riktiga jobb.

Men Anna-Greta Leijon andas optimism över vad den socialdemokratiska ekonomiska politiken skall kunna åstadkomma i form av fler jobb i näringslivet. Så utifrån arbetsmarknadsministerns utgångspunkt vore det intressant både för mig och för den svenska allmänheten att få höra vilka beräkningar som ligger bakom.

Det är riktigt, fru talman, att vi i dagens svåra arbetsmarknadsläge måste

använda oss av de möjligheter som står till buds för att minska arbetslösheten och skapa förutsättningar för långsiktigt trygga jobb. Arbetsmarknadspolitiken måste självfallet användas för att klara akuta svårigheter för enskilda människor. Den måste ha en långsiktig inriktning som ger stöd åt den strukturomvandling näringslivet måste genomgå. Resurserna måste satsas på utbildning i företagen och på enskilda beredskapsarbeten – ja, över huvud taget på åtgärder som understödjer ett förstärkande av marknadsekonomin, i arbetet för att återvinna ekonomisk balans i Sverige. Ungdomen måste sättas i centrum i arbetet för fler riktiga jobb.

Men arbetsmarknadspolitiken får inte bli "städgumma" efter en ekonomisk politik som medverkar till att antalet riktiga jobb minskar ute i företagen. Den skall inte heller tillåtas bli ett självändamål med ständigt växande skaror AMS-anställda som får näring i utlandsupplånade miljarder. I en sund ekonomi, byggd på ordentliga vinster i företagen, växande investeringar och trygga jobb, kan arbetsmarknadspolitiken fungera för att i marginalen justera för konjunktursvängningar och understödja strukturförändringar. Men den kan inte ersätta den ekonomiska politikens uppgift att långsiktigt trygga jobben för människorna.

Därför är det, fru talman, inte trovärdigt att, som Anna-Greta Leijon och socialdemokraterna gör, försöka köpa sig fria från de förväntningar som den gångna valrörelsen skapat ute bland människorna, genom att återigen ge fritt spelrum för miljardslukaren AMS, samtidigt som man genom den ekonomiska politiken och skattepolitiken riskerar att försämra företagets konkurrenskraft och därmed också deras möjligheter att ge sysselsättning.

Det blir inte heller mer trovärdigt när man får klart för sig att bakom talet om maximalt utnyttjande av arbetsmarknadspolitiken döljer sig fakta som att enligt uppgift 75 000 företag i vårt land ställs utanför möjligheten att ställa upp med beredskapsarbeten för de arbetslösa. Hur kan ni egentligen tala om att allt som kan göras görs i ansträngningarna för att få fram jobb åt t. ex. våra arbetslösa ungdomar, när ni samtidigt ratar de platser som finns i dessa tusentals företag?

Hur kan ni begära att bli trodda på ert ord, när ni säger att just ni socialdemokrater har större vilja att bekämpa arbetslösheten, när ni samtidigt och utan ett ord av protest kapitulerar inför LO:s krav för att de resurser som finns i dessa tusentals företag måste strykas ur rullorna över tänkbara arbetsplatser för enskilda beredskapsarbeten? Är svaret möjligen att det är LO och inte Anna-Greta Leijon som bestämmer ambitionsnivån?

Mitt inlägg, fru talman, blev ganska långt, men det har varit nödvändigt för att visa att socialdemokraterna på punkt efter punkt sviker det ansvar för sysselsättningen som de före valet sade sig ha, och det gör de både på kort och på lång sikt.

Arbetsmarknadsministern har chansen att i sitt kommande inlägg svara ordentligt på mina frågor och skingra oron hos de många enskilda människor som med stora förväntningar sett fram emot den dag då Anna-Greta Leijon

*Om arbetsmark-
nadspolitiken*

som arbetsmarknadsminister i en socialdemokratisk regering infriar givna löften om att återupprätta den fulla sysselsättningen i vårt land.

Anf. 20 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Jag är helt övertygad om att Bengt Wittbom har rätt i att det i stor utsträckning var oron för arbetslösheten som fällde utslaget i valet – en oro som berodde på att människorna i den praktiska verkligheten kunde studera effekterna av den borgerliga politiken. Bakgrunden till det läge som vi just nu har på arbetsmarknaden är en vikande utveckling av sysselsättning och produktion inom industrin. På de sex borgerliga åren minskade antalet sysselsatta i industrin med ungefär 160 000 personer.

Det var inte så många dagar sedan som Bengt Wittbom och jag hade ungefär en likadan debatt som den vi nu för här i kammaren. Vi var då överens om att produktionen inom industrin spelar en nyckelroll för våra möjligheter att hålla uppe sysselsättningen i hela det svenska samhället. På den punkten visade sig den borgerliga politiken slå helt fel. Den svenska industrin var på väg att utarmas.

Den dag som vi bytte regering i detta land fick vi också arbetslöshetssiffror som visade vad det var de borgerliga regeringarna lämnade efter sig åt oss socialdemokrater – en rekordarbetslöshet på 4 % och 85 000 arbetslösa ungdomar. Bengt Wittbom talar inte mycket om detta. Han svartmålar i stället så mycket han kan en pessimistisk framtid med den socialdemokratiska politiken. Kanske gör han det för att dölja den verklighet som de borgerliga lämnade efter sig, men jag tror att människorna är kloka nog att inte låta sig luras så lätt.

Jag är alltså helt övertygad om att det var oron för jobben och en ökande arbetslöshet i Sverige som gav oss socialdemokrater tillbaka regeringsmakten. Både Bengt Wittbom och många andra vet att folk har förtroende för den socialdemokratiska politiken på detta område. Den annons som Metallindustriarbetareförbundet hade satt in i tidningarna veckan före valet och som vi fick se på skärmen här i kammaren var naturligtvis ett uttryck för det förtroende som man inom Metall på denna punkt hyser för socialdemokraterna. För oss är det givetvis oerhört förpliktande att ha ett sådant här förtroende i bakgrunden. Därför kommer vi också att inrikta hela vår politik på att försöka motsvara förtroendet.

Ni gav handfasta löften, säger Bengt Wittbom. Ja, det gjorde vi. Det är också en handfast politik som vi har börjat föra. Bengt Wittbom viftar bort de 4 miljarder kronor som vi har givit till arbetsmarknadsstyrelsen och säger att det är ett sätt att försöka köpa oss fria från problemen. Det handlar inte alls om det – och det vet egentligen Bengt Wittbom. Arbetsmarknadspolitiken är den sista försvarslinjen mot den öppna arbetslösheten. Det är genom att satsa på arbetsmarknadspolitik som vi kan hindra att miljarder slösas bort på den öppna arbetslösheten. Och det är handfast politik att göra dessa satsningar. Jag är helt övertygad om att de 40 000 människor som genom detta kommer att få arbete eller utbildning verkligen uppfattar det som handfasta åtgärder från regeringens sida. För dem kommer det inte att vara ett sätt att köpa sig

fri – för dem kommer det att innebära en meningsfull tid i stället för en tid i arbetslöshet.

Men det är naturligtvis så att arbetsmarknadspolitiken i grunden inte löser sysselsättningsproblemen. Det har vi socialdemokrater heller aldrig velat göra gällande. Och det är – vilket jag har sagt i denna kammare för ungefär 14 dagar sedan och gärna upprepar i dag – inget självändamål, ingen önskedröm, att vi i vinter kommer att vidta olika sysselsättningspolitiska åtgärder för 180 000 människor. Det är snarare ett bevis på den misslyckade ekonomiska politik som förts de senaste åren i detta land.

Den politik som socialdemokratin nu söker genomföra innefattar, som Bengt Wittbom mycket väl känner till, inte enbart denna satsning på arbetsmarknadspolitik. Devalveringens syfte är att stärka det som vi båda i grunden är eniga om behövs, nämligen den svenska industrin. Först om vi har en tillräckligt stor och stark industri i detta land kan vi också klara sysselsättningsproblemen på sikt, även inom den offentliga sektorn. Devalveringen får naturligtvis inte omedelbara effekter på arbetsmarknaden, de kommer först senare.

Regeringen har – som Bengt Wittbom väl också vet, eftersom han tydligt läser pressmeddelanden och annat som kommer från regeringens kansli – utarbetat en krisplan. Devalveringen är ett steg och arbetsmarknadspolitiska insatser ett annat steg i den krisplanen. Där finns också mycket annat som kommer att påverka sysselsättningen positivt, bl. a. det investeringsprogram som vi arbetar med.

Det är en pessimistisk bild som Bengt Wittbom målar upp av framtiden. Jag skulle vilja måla en mycket mera optimistisk bild. Den verklighet som vi har runt omkring oss nu är visserligen dyster. Påfrestningarna på den svenska arbetsmarknaden är väldigt stora, och tyvärr kan vi konstatera att utsikterna för 1983 inte är de bästa. För att hindra en besvärlig situation på arbetsmarknaden under vintern skulle man redan tidigare ha behövt en socialdemokratisk regering i detta land. Vi var förhindrade att tidigare genomföra en framsynt arbetsmarknadspolitik, att tidigare satsa på investeringar som kunde ha gett oss jobb i vinter. Men på sikt kommer – det är jag helt övertygad om – den politik som den socialdemokratiska regeringen nu slår in på också att kunna leda oss till full sysselsättning. Det är det svar som jag kan ge på Bengt Wittboms fråga.

Arbete åt alla har varit den viktigaste frågan för socialdemokraterna under hela deras tillvaro. Människorna känner ett förtroende för att vi kan handskas med dessa frågor, och vi kommer att göra allt vad vi kan för att motsvara det förtroendet också i framtiden.

Anf. 21 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Jag betvivlar inte en sekund att Anna-Greta Leijon och socialdemokratin har ett stort förtroende bland människorna när det gäller förmågan att skapa sysselsättning. Jag betvivlar inte heller att Anna-Greta Leijon är fast besluten att från utgångspunkterna i den socialdemokratiska regeringspolitiken försöka åstadkomma så många jobb som möjligt. Men vad

jag betvivlar är det resultat som den politiken kommer att få när den genomförs.

Vi är överens om att det var oron ute bland människorna som påverkade valresultatet i en viss riktning. Därför är det väldigt viktigt, Anna-Greta Leijon, att de människor som här lagt sin röst på ett parti utifrån vissa utgångspunkter, så som de har uppfattat dem, också får sina förväntningar infriade.

Den annons som jag har redovisat är kanske det mest flagranta exemplet på hur socialdemokraterna spred löften omkring sig. Det räcker inte med att säga att den annonsen är ett uttryck för bisatsmoral, Anna-Greta Leijon, den bisatsmoral som diskuterades så mycket i den allmänpolitiska debatten. Den här annonsen är, om jag får ta mig friheten att säga det, exempel på dålig moral. Stoppar man in ett löfte om full sysselsättning tillsammans med punkter om slopade karensdagar, värdesäkrade pensioner och annat, sprider man självfallet den uppfattningen bland människor att man kommer att ordna detta och att man alltså under mandatperioden kommer att se till att det blir full sysselsättning. Men blir det det? Är Anna-Greta Leijon beredd att ta avstånd från det som företrädare för Metall i arbetarrörelsens hägn har gjort sig till tolk för när det gäller deras syn på den socialdemokratiska politiken, eller som Olle Göransson har gjort sig till tolk för i Skinnskatteberg, eller som kommunalrådet i Hallstahammar har gjort sig till tolk för?

Det finns massor av exempel på hur man runt om i landet – även i era egna led bland aktiva politiker – har uppfattat ett faktiskt löfte om att ni skall åstadkomma full sysselsättning under mandatperioden.

Industrin spelar en nyckelroll. Ja, Anna-Greta Leijon, det är vi överens om att den gör. Det är just därför som jag blir så väldigt pessimistisk, när jag tar del av den ekonomiska politik och den skattepolitik som kommer att påverka industrins utveckling i det här landet under de kommande åren.

Jag har här i min hand ett diagram som är framtaget av ekonomer och som visar sambandet mellan lönsamhet och sysselsättning. Det är kanske svårt att se diagrammet på det här avståndet, men den svarta heldragna linjen visar räntabiliteten på eget kapital efter skatt. Den prickade linjen visar sysselsättningen. Här får man klart besked, nämligen att hög räntabilitet och höga vinster ger hög sysselsättning. Då kan man fråga sig: Hur kommer höjningen av arbetsgivaravgifterna, skattehöjningar, den höga inflationen etc. att påverka industrins lönsamhet? Ja, inte kommer den att ökas.

Om man dessutom som lök på laxen lägger till någon typ av vinstkonfiskation hos de mest lönsamma företagen, som enligt gjorda undersökningar är de som verkligen har bidragit till ökad industrisysselsättning i vårt land, vad blir då resultatet? Ja, inte blir det stigande sysselsättning i industrin. Även om vi är överens om, Anna-Greta Leijon, att industrin är nyckeln, så är vi definitivt inte överens om vilken politik som behövs för att lösgöra tillväxtkraften i industrin, för att ge draghjälp och förutsättningar för att skapa fler riktiga jobb. Klarar vi inte att åstadkomma detta, så klarar vi inte heller att ens förbättra arbetsmarknadsläget.

Det vore intressant att från arbetsmarknadsministern få höra en kommentar. Vilken bedömning gör arbetsmarknadsministern av sysselsättningen under 1983? Kommer arbetslösheten att sjunka, eller hur många nya AMS-paket kommer det att krävas, Anna-Greta Leijon?

Vi har från moderat sida i den arbetsmarknadspolitiska partimotion som vi lade fram i januari mycket klart redogjort för vår syn på arbetsmarknadspolitiken. Av den motionen framgår med all tydlighet att vi inte är notoriska nej-sägare när det gäller arbetsmarknadspolitiska insatser. Men vi har en stark medvetenhet om arbetsmarknadspolitikens begränsningar, speciellt i en ekonomi där vi får låna vartenda öre för att kunna göra de arbetsmarknadspolitiska insatserna.

Jag har roat mig med att titta på fler pressmeddelanden från arbetsmarknadsdepartementet, som omspannar tiden den 11 juni till den 21 oktober. Det var ju olika regeringar under den tiden, men moderata samlingspartiet befann sig i opposition. Jag skall bara ta några lösryckta rader ur pressmeddelandena.

Den 11 juni: AMS fick 160 milj. kr., och riksdagen fattade beslut om 1 100 milj. kr. till AMS,

den 16 augusti: regeringen beslutar att anslå ytterligare 2 miljarder till AMS,

den 14 juni: 60 milj. kr. anslås till AMS,

den 17 augusti: 240 milj. kr. till AMS.

Så fortsätter det tills vi kommer till Anna-Greta Leijons första pressmeddelande: 4 miljarder kronor.

Jag är rädd för, Anna-Greta Leijon, att om vi hyser så stor tilltro till arbetsmarknadspolitikens möjligheter att klara sysselsättningsläget, kommer vi om några år att stå tillsammans och gemensamt erkänna samma sak som vi har gjort när det gäller industristödspolitiken, nämligen att om vi hade satsat dessa pengar på att sänka företagens kostnader hade vi befunnit oss i ett betydligt bättre läge.

Anf. 22 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Jag vet inte hur många gånger jag skall behöva upprepa det, men jag gör det en gång till för säkerhets skull: Jag tycker inte att det är ett självändamål att satsa ytterligare 4 miljarder kronor på arbetsmarknadspolitiken. Jag skulle önska att vi kunde ha mycket färre än 180 000 människor sysselsatta genom beredskapsarbete och andra former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i vinter.

Men det är på det sättet att arbetsmarknadspolitiken i dag är den yttersta försvarslinjen mot öppen arbetslöshet, och om vi inte hade satsat dessa 4 miljarder, hade ytterligare 40 000 människor fått räknas in i arbetslöshetskön. Jag tycker att det hade varit en mycket dålig politik.

På sikt kommer den socialdemokratiska politiken att innebära att vi inte behöver ha så här många människor sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder, därför att då kommer de andra delarna av vår krisplan att träda i kraft och fungera. Men vi har att föra en kamp med tiden, precis som

*Om arbetsmark-
nadspolitiken*

jag har försökt att framhålla flera gånger tidigare. Hade vi haft en socialdemokratisk regering under de senaste åren, är jag helt övertygad om att läget på arbetsmarknaden hade varit ett helt annat och mycket bättre och att vi inte heller hade behövt ta dessa stora resurser till arbetsmarknadspolitiken.

Bengt Wittbom betvivlar resultatet av vår politik. Det må ju stå honom fritt. Men jag tycker att han kanske skulle använda litet mindre bokstäver, eftersom det trots allt är så att den socialdemokratiska regeringen i dag har exakt en månad på nacken. Det lär väl knappast vara möjligt för Bengt Wittbom att i dag ge något slutbetyg för den treårsperiod som vi har framför oss.

Anf. 23 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Nej, något slutbetyg är det inte fråga om. Det kommer vi till tids nog.

De 4 miljarderna ger jobb åt bedömningsmässigt ytterligare 40 000 människor. Det är bra. Men den ekonomiska politiken, med devalveringen i botten, som långsiktigt skall trygga jobben för människorna här i landet, får ju till effekt att uppskattningsvis 30 000 människor riskerar att förlora sina jobb inom den privata tjänstesektorn.

Det är som vanligt så, Anna-Greta Leijon, att man genom att försämra företagens ekonomiska läge urholkar tryggheten i jobbet för människorna i den ena ändan och spär på med AMS-pengar i den andra ändan. Detta är ju högst påtagligt, Anna-Greta Leijon. I veckan såg vi ett exempel på vilka effekter devalveringen kommer att få på handeln. J S Saba AB säger redan nu i klartext att man kommer att tvingas att friställa många människor nästa år enbart beroende på devalveringen. Och J S Saba är inte ensamt som företag om att drabbas av effekterna av devalveringen.

I bästa fall blir det ett nollresultat, med ungefär samma nivå när det gäller den öppna arbetslösheten som vi har nu, men det har kostat ytterligare 4 miljarder.

Jag vill återkomma till mina frågor som jag ställde till Anna-Greta Leijon i den allmänpolitiska debatten och som jag upprepat i dag: Hur många nya jobb blir det per procent höjd arbetsgivaravgift, per procent höjd moms, per krona höjd kommunalskatt etc.? Det är ju huvudingrediensen i den socialdemokratiska ekonomiska politiken. Om det är den ekonomiska politiken som skall ge stöd för en positiv sysselsättningsutveckling, måste man ju kunna göra någon sorts uppskattning.

Till sist, fru talman! Varför omöjliggör man för ca 75 000 företag att ställa upp med enskilda beredskapsarbeten i en situation där vi har 85 000 arbetslösa ungdomar t. ex.? Jag tror att det är många i detta land, både ungdomar och företagare av den här kategorin, som vill ha ett svar på den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1982/83:42 om kompensation för devalveringen till svenska studerande i utlandet

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

*Om kompensation
för devalveringen
till svenska stude-
rande i utlandet.*

Anf. 24 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Linnea Hörlén har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att kompensera utlandsstuderande för den värdeminskning som den nyligen genomförda devalveringen av den svenska kronan medfört beträffande extra studiemedel.

Kronans värde förändras ständigt i förhållande till enskilda utländska valutor. Sådana förändringar har inte tidigare medfört att regeringen vidtagit särskilda åtgärder för att höja eller sänka de ordinarie eller extra studiemedel som beviljats svenskar som bedriver sina studier utomlands. Några sådana åtgärder har exempelvis inte vidtagits av min företrädare under perioden 1976–1982 i samband med de då genomförda devalveringarna. Inte heller jag finner det motiverat att vidta några särskilda åtgärder.

Däremot är det möjligt för centrala studiestödsnämnden (CSN) att ta hänsyn till faktiska kostnadsökningar vid sin bedömning av behovet av extra studiemedel för de studerande som kan vara berättigade härtill. Jag har under hand inhämtat att CSN har uppmärksammat de problem som devalveringen kan innebära för utlandsstuderande. CSN ämnar således utfärda närmare anvisningar till studiemedelsnämnderna om möjligheten att bevilja höjda belopp i extra studiemedel till svenska studerande utomlands som åsamkas särskilda kostnadsökningar.

Anf. 25 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Jag tackar för svaret. Därmed gavs faktiskt det positiva beskedet att centrala studiestödsnämnden tydligt avser att utfärda anvisningar till studiemedelsnämnderna om möjligheterna att bevilja höjda belopp i det här sammanhanget.

Det är verkligen angeläget att någonting görs. Den devalvering som nu genomförts är ju av en helt annan storleksordning än de som tidigare genomfördes av borgerliga regeringar. Kanske går det därför inte att göra en jämförelse – en sådan jämförelse haltar betydligt.

Genom uppgifter i pressen har det kommit fram att den socialdemokratiska regeringen inte har för avsikt att öka på de vanliga studiemedlen till studerande. Det kan bli knepigt nog för studerande i Sverige. Men det blir naturligtvis än mera kännbart för de svenskar som studerar i utlandet, där just devalveringen slår hårdare. Möjligen kan man förstå om de ordinarie studiemedlen inte kan räknas upp av hänsyn till dem som studerar i Sverige. Men de utlandsstuderande utgör ändå en så liten grupp att de borde kunna få någon kompensation för devalveringen genom tilldelning av extra studiemedel. Det skulle inte få några prejudicerande verkningar för andra grupper. Men unga studenter brukar uppskatta varje tillskott till sin kassa. Utbildningsministern har endast hänvisat till vad centrala studiestödsnämnden kan göra inom, som jag uppfattade det, givna ramar.

Jag vill därför ställa frågan: Om det inte är möjligt med en generell höjning

av studiemedlen till utlandsstuderande, vore det ändå inte tänkbart med en extra tilldelning av studiemedel av tillfällig art för svenskar som studerar utomlands, som kompensation för devalveringen?

Anf. 26 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringen har devalverat kronan med 16 %. Det är exakt samma procenttal som de borgerliga regeringarna devalverade kronan med under sin regeringsperiod, fast i flera omgångar. Någon kompensation för de utlandsstuderande gavs inte då. Det kommer inte att ske nu heller.

Anf. 27 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Jag vill bara säga att när devalveringar sker i flera omgångar är de inte lika kännbara, även om det sammanlagt skulle bli fråga om samma procenttal. Jag beklagar att man inte kommer att ge någon kompensation.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1982/83:43 om sjuksköterskeutbildningen i obstetrisk och gynekologisk vård

Anf. 28 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Linnea Hörlén har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att hjälpa tre sjuksköterskor till fullständig legitimation som barnmorskor. De berörda hade – enligt frågeställaren – under sin utbildning av etiska skäl inte kunnat delta i de undervisningsmoment som gällde insättning av s. k. spiral, emedan de betraktade spiralen som ett abortframkallande medel. Deras förslag till lösning av problemet hade inte godtagits av linjenämnden. Deras utbildningsbevis omfattade därför endast 43 av 50 möjliga poäng.

Tre sjuksköterskor, som har genomgått vidareutbildning i obstetrisk och gynekologisk vård i Göteborg, har hos linjenämnden för utbildning bett att få genomgå utbildningsmomentet insättning av spiral på annat sätt än det vedertagna inom vårdutbildningen. Linjenämnden avslog ansökningarna. De tre sjuksköterskorna har sedan överklagat linjenämndens beslut hos universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). UHÄ handlägger f. n. detta besvärssärende, och ett beslut i ärendet kan väntas i slutet av november.

Eftersom ärendet prövas av UHÄ och eventuellt också kan bli föremål för prövning av regeringen, bör jag inte uttala mig nu och därmed föregripa prövningen av ärendet.

Anf. 29 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Först ett tack till utbildningsministern för svaret på min fråga. Det var ju inte så informerande, men jag förstår samtidigt att det är svårt för

utbildningsministern att ge ett kanhända mera konkret svar i dag.

Jag ser det emellertid som principiellt viktigt att när den enskildes samvete kommer i konflikt med stel byråkrati, då måste samhället ställa upp för den enskilde. Det är därför jag har tagit upp frågan till diskussion här i kammaren. I det här fallet har tre barnmorskeelever stött på ett för dem moraliskt problem i sin utbildning. Den kurs de gått igenom motsvarar normalt 50 utbildningspoäng. Av dessa räknas sju till avsnittet om preventivmedel. Ett moment i undervisningen handlar om s. k. spiraler, och det är här som problemen har uppstått – i fråga om en detalj som tidsmässigt tar en obetydlig del av utbildningstiden i anspråk. Eleverna har den uppfattningen att spiralens funktion kan jämföras med ett abortingrepp, om det är rätt eller orätt lämnar vi därhän i detta sammanhang.

När det gäller personal i tjänst har socialstyrelsen med ledning av riksdagsbeslut gett följande anvisningar:

”Det är angeläget att abortverksamheten primärt organiseras så att i densamma inte tas i anspråk personal, som finner det oförenligt med sin etiska eller religiösa uppfattning att medverka vid aborter. Socialstyrelsen förutsätter att den, som under åberopande av sådana betänkligheter förklarar sig önska erhålla befrielse från att medverka i abortverksamheten, skall slippa delta däri.”

Barnmorskeeleverna har inte vägrat att skaffa sig det nödvändiga tekniska kunnandet för att utföra ingreppet. Men de har vägrat att medverka i något som enligt deras uppfattning är att betrakta som en realistisk abortsituation. Man frågar sig onekligen om det inte är lika viktigt att ta hänsyn till en människas samvetsbetänkligheter under hennes utbildningstid som under hennes utövning av den verksamhet utbildningen leder till.

Även om utbildningsministern inte i dag har möjlighet att närmare uttala sig i frågan, skulle jag när det gäller det konkreta fallet ändå vilja ställa ett par följdfrågor:

Vill utbildningsministern medverka till att sådana bestämmelser utfärdas att, för det första, utbildningen anpassas till gällande regler för yrkesutövningen och, för det andra, det blir möjligt att låta den praktiska utbildningen av elever ske på annat sätt än i en realistisk patientsituation?

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1982/83:51 om den s. k. äktamakeprövningen vid tilldelning av studiemedel

Anf. 30 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om regeringen avser att föreslå att den s. k. äktamakeprövningen vid tilldelning av studiemedel återinförs.

Inom det studiesociala området har de senaste åren kraftiga besparingar gjorts. Det finns bl. a. på grund därav nu anledning att pröva möjligheterna

Måndagen den
8 november 1982

*Om den s. k.
äktamake-
prövningen vid
tilldelning av
studiemedel*

att stödja de mest utsatta studerandegrupperna. I socialdemokratiska motioner har återinförande av äktamakeprövningen anvisats som en möjlig väg att åstadkomma besparingar för att finansiera sådana angelägna reformer. Som Jörgen Ullenhag säkert inser kan jag inte föregripa resultatet av det nu pågående budgetarbetet i regeringskansliet. Regeringens bedömningar beträffande studiemedelssystemet kommer att i vanlig ordning redovisas för riksdagen i 1983 års budgetproposition.

Anf. 31 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

Under den förra socialdemokratiska regeringstiden såg vi konsekvenserna av äktamakeprövningen vid tilldelning av studiemedel. Vad innebar då äktamakeprövningen konkret i praktiken? Låt mig ge två exempel:

En hemmavarande make – och det var nästan alltid en kvinna – ville studera. Hon konstaterade då att följden skulle bli ökade barntillsynskostnader. Ledde sedan makens inkomst till att studiemedelsbeloppet skulle bli mycket litet eller inget alls, ja, då stannade kvinnan ofta hemma och avstod från studier.

Det andra exemplet utgår från att båda makarna förvärvsarbetade och att den ena önskade studera. Övergång till studier skulle då innebära att den ena förvärvsinkomsten försvann. Följde sedan en kraftig studiemedelsreduktion på grund av makens inkomst, kom nettoresultatet ofta att bli så dåligt att många i den situationen avstod från studier.

År 1974 uppmärksammade kommittén för studiestöd åt vuxna, SVUX, dessa problem. "Ända sedan studiemedelsstödet infördes 1965 har kritik riktats mot att rätten till studiemedel påverkats av makens inkomster", skrev SVUX. Kritiken berodde inte enbart på de konkreta problem som uppstått, menade man, utan också på "för rättsmedvetandet stötande avgränsningar av de grupper vilka omfattas av behovsprövningen gentemot makens inkomst och på att vuxna människor ställs i ett ekonomiskt beroendeförhållande till varandra".

Kommittén uttalade enhälligt som sin principiella uppfattning att äktamakeprövningen borde avskaffas.

Detta var just vad som skedde under den icke-socialistiska regeringstiden. Stegvis avskaffades äktamakeprövningen vid tilldelning av studiemedel. För oss liberaler som hårt arbetar för jämställdhet var det här en viktig framgång. Tyvärr gjorde socialdemokraterna motstånd, inte bara – som sägs i svaret – motionsvägen, utan också här i kammaren som enhetlig grupp.

Nu säger Lena Hjelm-Wallén att man måste tolka svaret på det sättet att dörren hålls öppen för ett återinförande av äktamakeprövningen. Man hänvisar till tidigare socialdemokratiska motioner. Det sägs inte uttryckligen att det kommer att bli på det sättet, så jag tillåter mig att skicka med en vädjan om att man väger in jämställdhetsfrågorna vid budgetprövningen.

Jag vill slå fast att det vore utomordentligt olyckligt att återinföra äktamakeprövningen. Det vore ett steg tillbaka. Det skulle nämligen medföra att många gifta kvinnor blir beroende av mannens ekonomi om de

önskar studera. Det är allvarligt ur jämställdhetssynpunkt och kommer att innebära ett rejält ekonomiskt hinder för många kvinnor.

Jag vill avsluta mitt första inlägg med att fråga Lena Hjelm-Wallén: Är inte den beskrivning jag gör av äktamakeprovningens konsekvenser riktig? Är inte Lena Hjelm-Wallén orolig för vad ett återinförande kan innebära när det gäller jämställdheten?

Anf. 32 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det är givet att också jag är medveten om att det inte är något positivt för jämställdheten att införa äktamakeprovningen igen. Men samtidigt är det statsfinansiella läget sådant att budgetarbetet är mycket kärvt. Man tvingas alltså att göra avvägningar. För att kunna genomföra vissa reformer får finansieringen göras genom besparingar i andra sammanhang. Det är därför jag måste hålla den här frågan öppen.

Anf. 33 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Jag vill till utbildningsministern säga att jag självfallet har stor förståelse för att man måste göra prioriteringar och avvägningar. Det gjorde också den gamla regeringen med en liberal utbildningsminister. Vi kom fram till den slutsatsen att det här var en för oss så viktig fråga, av jämställdhetsskäl, att vi ville avskaffa äktamakeprovningen. Vi gjorde den klara prioriteringen. Tyvärr får jag konstatera att i dag är man från socialdemokratisk sida i denna kammare inte beredd att göra motsvarande klara prioritering. Jag vill än en gång uttrycka den förhoppningen att regeringen, när man nu går in i slutskedet av budgetprovningen, skall fundera över de mycket starka argument som jag har redovisat här i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1982/83:12 om högskolans antagningssystem

Anf. 34 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Birger Hagård har frågat mig:

1. Vilken typ av förändring i antagningssystemet avser jag att föreslå för att råda bot på de missförhållanden som han åberopar i interpellationen?
2. När kommer ett sådant förslag att föreläggas riksdagen?
3. Vilka åtgärder avser jag att vidta för att motverka behovet av omfattande reservintagningar på grund av att antagna sökande inte tar sina platser i anspråk?

Principerna för tillträde till utbildning inom högskolan lades fast av riksdagen 1975. En huvudprincip för högskolereformen var att bredda rekryteringen till högskolan. Detta skulle ske genom att de som på andra vägar än genom gymnasieskoleutbildning skaffat sig nödvändiga förkunskaper för högre studier skulle få möjlighet att antas till högskoleutbildning. För

---

*Om högskolans
antagningssystem*

dessa, liksom för andra sökandegrupper, skulle vidare arbetslivserfarenhet värderas vid urval.

Huvuddragen i de urvalsregler som skapades på grundval av dessa principer har tillämpats sedan 1977. Många utbildningsvägar har under hela denna tid haft väsentligt flera sökande än antalet nybörjarplatser. Urvalet måste alltid grundas på avvägningar både mellan olika grupper av sökande med gymnasieskoleutbildning och mellan sådana sökande och sådana som på andra vägar söker sig till högskolan.

Jag erinrar om att urvalsreglerna har modifierats vid flera tillfällen under senare år. Vid antagningen inför höstens utbildning har vissa nya urvalsregler tillämpats för första gången. Dessa beslutades av riksdagen våren 1980 i syfte att öka möjligheterna för ungdomar att komma in på utbildningslinjer. Det är enligt min mening – som jag redan framhållit för ett par veckor sedan i ett svar i kammaren – viktigt att studera de faktiska effekterna av de förändringar som nu gjorts, inte bara för ungdomar som kommer mer eller mindre direkt från gymnasieskolan utan också för andra kategorier sökande. Jag har inhämtat att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) f. n. studerar dessa frågor. På grundval härav kommer jag att bedöma behovet av ytterligare modifieringar.

Jag vill i anslutning till detta framhålla att det antagningssystem vi har är mycket komplicerat och att det enligt min uppfattning inte är bra att fortsätta att "lappa" i systemet. Ett arbete pågår f. n. inom UHÄ med att belysa konsekvenserna från antagningssynpunkt av gymnasieutredningens förslag till studieorganisation och betygssystem för gymnasieskolan. När resultatet av detta föreligger avser jag att ta initiativ till en översyn av tillträdessystemet i stort.

Speciella förhållanden har rått vid den antagning som gjorts inför höstens utbildning. Det sista tillskott av nybörjarplatser som den förra regeringen beslutade om kom så sent att det inte kunde beaktas vid den centrala antagningen utan först vid den lokala. Detta medförde att reservantagningen blev ovanligt omfattande. Antalet återbud bland de antagna har också varit något större än tidigare.

Detta är givetvis ur flera synpunkter oroande. Jag har erfarit att man vid flera högskoleenheter, i samarbete med UHÄ, undersöker orsakerna till den ökade rörligheten bland de studerande och antagna. Vidare överväger UHÄ förändringar i rutinerna för reservantagning i syfte att minska antalet återbud. Bl. a. kan det bli aktuellt att kräva positivt svar från den som antagits till en utbildningsplats att han eller hon verkligen kommer att ta sin plats i anspråk. Såvitt jag nu kan bedöma kan förändringar i detta avseende genomföras efter beslut på myndighetsnivå. Jag utgår från att UHÄ genomför de ändringar som ämbetet bedömer vara möjliga och lämpliga i det angivna syftet.

Anf. 35 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret. Jag tycker att det är ganska positivt, och jag vill gärna tolka det på ett sådant sätt att det

ger hopp om förändringar. Hela den här s. k. högskolereformen som genomförts kan nämligen kritiseras från många utgångspunkter. En av de allra värsta bristerna i reformen torde vara just själva antagningssystemet: Det är, som utbildningsministern själv framhåller, mycket komplicerat. Man skulle också kunna tillägga att det är mycket byråkratiskt. Det är framför allt ett system, fru talman, som drabbar ungdomen. Det upplevs av de sökande som krångligt och godtyckligt.

En av konsekvenserna av det här systemet har blivit att vi har fått en kraftigt höjd ålder på de studerande. Medelåldern för nyantagna studerande ligger nu vid 24–25 år. I Stockholm är bara var femte student under 25 år, mer än hälften är över 30 år och nära var fjärde är över 40 år – detta i en situation som i så många andra hänseenden är kritisk för de unga. De får inte några utbildningsplatser, många gånger trots allra högsta betyg, femmor i genomsnitt. Kravet på arbetslivserfarenhet har för antagning till många utbildningar blivit ett måste.

Näväl, nu löser sig kanske detta problem ändå, för nu finns det inte några jobb heller för de unga. Man får väl säga att det i stället kommer att krävas livserfarenhet och inte arbetslivserfarenhet av dem.

Det finns alltså varken utbildningsplatser eller några arbeten för många av ungdomarna. Därtill kommer att det är omöjligt för många av dem att planera sin verksamhet. För de enskilda innebär det här antagningssystemet och konsekvenserna av det många gånger något av en katastrof. Jag tycker att det här har kommit fram på ett utomordentligt sätt i de enkäter som Lillemor Kim har gjort på UHÄ:s uppdrag. Det är också bitvis en skrämmande läsning. Naturligtvis är det också för samhället en stor förlust att många ungdomar inte kan komma i utbildning. Ju äldre de blir när de avslutar sin utbildning, desto kortare är den tid som de kan vara ute i förvärvslivet och som samhället kan dra nytta av de kunskaper de har förvärvat.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga utbildningsministern om hon ser något problem med denna relativt höga medelålder bland de studerande och ungdomarnas svårigheter att kunna få utbildningsplatser.

De mest orimliga konsekvenserna av det antagningssystem som infördes 1977 har delvis undanröjts under den andra trepartiregeringens tid. För det första garanterar man nu att en tredjedel av utbildningsplatserna skall tillkomma sökande som kommer direkt från eller som nyligen har gått igenom gymnasieskolan. För det andra har arbetslivserfarenhetens betydelse minskat kraftigt. För det tredje har föreningsmeriterna avskaffats. För det fjärde har möjligheter införts att också uppställa särskilda förkunskapskrav i form av betyg i visst ämne.

Utbildningsministern menar nu då det gäller själva antagningssystemet att det inte är bra att fortsätta att lappa på det. Det är ett bra svar som utbildningsministern har gett. Jag tolkar det positivt. Det behövs ett nytt system. Men när kommer någonting att ske? På denna punkt blir jag litet grand tveksam.

Utbildningsministern erinrar om att det f. n. pågår ett arbete inom UHÄ

---

*Om högskolans
antagningssystem*

för att belysa konsekvenserna från antagningssynpunkt av gymnasieutredningens förslag till studieorganisation och betygssystem för gymnasieskolan. Utbildningsministern säger att hon avser "att ta initiativ till en översyn av tillträdessystemet i stort" när resultatet av UHÄ:s arbete föreligger. Detta föranleder några följdfrågor.

I ett svar till Jörgen Ullenhag den 21 oktober här i kammaren pekade utbildningsministern på det pågående arbetet inom UHÄ och sade då att hon förväntade sig att UHÄ skulle ha avslutat sitt arbete den 1 november. I dag har vi den 8 november, och jag vill följaktligen ställa frågan om detta arbete nu är slutfört och om vi nu kan vänta initiativ från utbildningsministerns sida. Jag skulle också vilja ställa frågan hur denna översyn kommer att gå till. Avser utbildningsministern att få till stånd en parlamentarisk utredning, eller vill hon gå till väga på något annat sätt?

Den sammankoppling som sker med gymnasieutredningen gör också att jag vill ställa frågan om utbildningsministern avser att lägga fram en proposition som grundar sig på gymnasieutredningens förslag. Måste man i så fall vänta ända till dess att en ny gymnasieskola har sett dagens ljus med att ändra själva antagningssystemet till universiteten och högskolorna?

Om det blir ett ja på denna senare fråga, kommer det alltså att ta lång tid innan någonting kan hända. Jag frågar mig hur många ytterligare studenter som då skall fortsätta att missgynnas av detta system.

Såvitt jag förstår av interpellationssvaret är utbildningsministern inte negativ till att vidta modifieringar av det nuvarande systemet. Därigenom kanske man också kan lösa problemet med de reservantagningar som utbildningsministern helt riktigt anser vara oroande. 27 % reservantagningar i år är en alltför hög siffra jämfört med 20 % höstterminen 1981 och 17 % 1977. Detta gör att det finns anledning att ordentligt se över systemet.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga: Vilka modifieringar av systemet är tänkbara?

Utbildningsministern påpekar helt riktigt att det kanske blir nödvändigt att kräva ett positivt svar också från dem som söker till utbildningslinjer. Jag tror att detta är en väg som man mycket väl kan överväga att gå.

Det har också diskuterats fram och tillbaka om man skall införa någon form av anmälningsavgift. Hur ser utbildningsministern på detta? Personligen måste jag säga att jag är tveksam, om det på något sätt innebär nackdelar för de studerande och att jag är definitivt negativ om det skulle medföra en ökad byråkrati i sammanhanget.

En tredje väg, som man redan har slagit in på, är överintagen. Vid mitt eget universitet uppgår de till 40 % mot att tidigare ha varit 15–20 %. Det är naturligtvis en väg som man kan gå vidare på.

Sedan skulle jag också vilja fråga om man kan tänka sig att överväga att till påbyggnadskurserna förenkla hela antagningssystemet på det sättet att man bara anmäler och registrerar sig vid resp. institution. Då skulle man relativt enkelt bli kvitt i varje fall ett problem.

Jag hoppas att det går att lösa dessa problem och att göra det rätt snart.

Moderaterna har föreslagit ett system som kanske är alldeles för enkelt för att kunna passa i det här landet, nämligen en förberedande utbildning för studerande utan tidigare gymnasieutbildning eller med enbart en tvåårig sådan, i de fall där det krävs mer utbildning. En sådan förberedande utbildning skulle med fördel kunna förläggas till våra vuxengymnasier och kanske också till de mindre högskolorna.

Man skulle också kunna införa en rätt till betygskomplettering. Som det nu är har det blivit tokigt – många kan välja ny gymnasielinje när de har gått igenom en, men de har inte rätt att komplettera sina betyg. Detta är för många ett orimligt system. Jag tror att det måste bli en ändring på den punkten.

Om man inför en förberedande utbildning med rätt till betygskomplettering kan man helt och hållet avskaffa kvoteringen. Då kan man helt enkelt jämföra de sökande och deras meriter och låta det vara utslagsgivande. De enskilda individerna behöver inte gå in i några grupper. Med ett sådant system skulle man också kunna skärpa kraven på de nödvändiga förkunskaperna. Dessa krav måste säkerligen i vissa fall skäras relativt snart.

Jag hoppas som sagt, fru talman, att det skall vara möjligt att få ytterligare positiva ord från utbildningsministern och att vi i samförstånd skall kunna lösa en hel del av dessa problem, som inte minst för våra ungdomar ter sig så besvärliga.

Anf. 36 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag uppskattar tonen av samförstånd hos Birger Hagård. Det är inte så vanligt att man hör den från moderata företrädare. Dessa frågor är tillräckligt komplicerade utan att vi behöver spåda på problemen med politiska övertoner.

Jag skall försöka svara på några av Birger Hagårds frågor.

Principen för de ungas rätt till högskoleutbildning bör vara den att samma andel av varje årskull skall beredas plats i högskola. Vidare måste vi komma ihåg att högskolereformen avsåg att vidga högskolan, bredda rekryteringsunderlaget så att också de vuxna skulle komma in. Vi får inte glömma att i högskolan finns det en hel del av fortbildnings- och vidareutbildningsuppgifter, som speciellt vänder sig till de vuxna.

Birger Hagård frågade om det är ett problem att även vuxna kommer in. Det är det först om man kommer in i en sådan situation att principen om de ungas rätt till utbildning inte kan förverkligas. Annars tycker jag att det är positivt att vi också kan ge de vuxna högskoleutbildning.

Det UHÄ-uppdrag som jag tidigare har nämnt i kammaren väntar vi skall vara färdigt i mitten av november. Nu skall man inte se det uppdraget, som är kopplat till gymnasieutredningens betänkande, så att det måste leda till en proposition om gymnasieskolan innan vi gör något åt antagningssystemet. Jag ville bara påpeka det faktiska förhållandet att UHÄ f. n. arbetar med antagningsfrågorna enligt detta uppdrag.

Vilka former översynen av tillträdessystemet skall få kan jag inte ge besked om. Det är en fråga som vi skall överväga i samband med UHÄ:s uppdrag

och när vi f. ö. inom regeringskansliet samråder om detta, vilket ännu inte har skett.

Beträffande reservantagningarna är Birger Hagård och jag rörande eniga om att situationen inte är bra. Det är utmärkt att UIHÄ har börjat arbeta med den frågan. Den ligger på myndighetsnivå, så jag skall inte blanda mig i hur det skall gå till. Men jag instämmer i vad Birger Hagård sade om risken för byråkrati och tekniskt komplicerat system i fråga om avgifterna.

När det gäller påbyggnadsutbildningarna tror jag nog att det skulle kunna vara möjligt att införa ett förenklat antagningssystem. Det är någonting som uppföljningskommittén arbetade med, och det finns redovisat i dess material. Det kan hända att det går att göra någonting av detta.

Birger Hagård slutade sitt inlägg med att tala om några moderata patentmediciner, som jag inte nu skall ta ställning till. Jag vill rent allmänt säga att jag känner tveksamhet inför dubbelutbildning på gymnasial nivå. Man skall naturligtvis ha rätt att utbilda sig ytterligare en gång, om det visar sig att den utbildning man genomgick var helt felaktigt vald med hänsyn till vad man behövde ha utbildningen till. Men då skall det finnas särskilda skäl för en dubbelutbildning, och därför tycker jag att vi skall ha en restriktiv inställning till både dubbelutbildning i fråga om hela utbildningar och s. k. konkurrenskomplettering.

Anf. 37 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det skall nog finnas förutsättningar att komma överens på både det ena och det andra området. Jag tror framför allt att detta är så pass viktiga frågor att det gäller att kunna få till stånd lösningar som verkligen kan gynna våra ungdomar.

Utbildningsministern menade att det gällde att se till att samma andel av årskullarna kan få utbildningsplatser. F. n. finns det en garanti som innebär att en tredjedel av utbildningsplatserna skall gå till ungdomar. Samtidigt står vi nu inför den situationen att vi har den s. k. ungdomspuckeln, vars effekter slår förfärande hårt. Då vill jag ställa frågan om det inte skulle vara helt rimligt att öka garantin till 50 % för att kunna se till att dessa ungdomar bereds möjligheter att komma in på den utbildning som de önskar.

Det är riktigt att universiteten och högskolorna också har sina fortbildningsuppgifter. Den viktigaste uppgiften för universiteten måste ändå vara att utbilda de unga människorna – och utbilda dem efter det att de har gått igenom gymnasiet. Det är där tyngdpunkten alltid kommer att ligga. Om den inte ligger där, då har sannolikt universiteten och högskolorna kommit att förlora sina främsta uppgifter.

Jag ser det som positivt att det inte nödvändigtvis behöver bli någon proposition på det förslag som har lagts fram av gymnasieutredningen. Det är alldeles uppenbart att denna fråga inte absolut behöver kopplas samman med förändringar i antagningssystemet.

Till sist bara något om dubbelutbildningen. Jag vet inte om utbildningsministern missförstod mig därvidlag. Det är ju så, att dubbelutbildningen nu är den enda möjlighet som står till buds om man har gått ut ett gymnasium

med dåliga betyg, kanske varit allmänt skoltrött. Då har man inte möjlighet att komplettera betygen, men väl har man möjlighet att gå igenom en annan gymnasieutbildning. Jag delar utbildningsministerns synpunkt att detta naturligtvis inte är helt bra. Men då bör man kanske i stället få möjlighet till denna faktiska betygskomplettering för att på det sättet klara av problemen. Det måste ändå vara bättre att man kompletterar ett ämne än att man kompletterar med en helt ny utbildning, som kanske både är frustrerande för den enskilde och kan bli rätt dyr för samhället.

Jag ber, fru talman, att ännu en gång få tacka för det svar som jag fått.

Anf. 38 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Angående dubbelutbildningen vill jag säga att det finns anledning att vara tveksam mot både en genomgång av hela linjer vid två tillfällen och studier för att komplettera ur konkurrenssynpunkt.

Jag menade i mitt svar att en proposition med anledning av gymnasieutredningens förslag inte är avhängig av antagningsfrågorna. Huruvida det kommer att framläggas en proposition om den stora fråga som gymnasieutredningen tar upp får avgöras så småningom, när vi har tagit del av de många remissinstansernas yttranden med anledning av betänkandet.

Jag vill slutligen säga att det är ganska nyligen som vi har ändrat reglerna för garantin för direktövergång till högskolan. Detta skedde till höstens antagning. Jag anser därför att man behöver gå igenom och analysera effekterna av denna ändring, innan det igen tas ett nytt kliv att lappa och laga i gällande antagningssystem – något som jag inte gillar.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1982/83:7 om JAS-projektet

Anf. 39 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist har ställt följande frågor till mig.

1. Hur bedömer regeringen effekterna av samarbetet med NATO-staterna i JAS-projektet när det gäller Sveriges alliansfrihet och neutralitet?

2. Vad är bestämt och vad är inte bestämt när det gäller den tekniska utformningen av JAS och vilken betydelse anser regeringen att planet har för Sveriges nationella säkerhet?

3. Vad kostar den första delserien om 30 plan i dagens priser och vad kommer de återstående 110 planen som skall levereras fram till sekelskiftet att kosta?

Jag vill inledningsvis nämna, att det i enlighet med regeringsförklaringen f. n. genomförs en ekonomisk analys av JAS-projektet i försvarsdepartementet. Regeringens ställningstagande kommer att redovisas i budgetpropositionen. Jag vill inte föregripa denna prövning, utan utgår i svaret till

Oswald Söderqvist från den planering som den föregående regeringen har angett.

Beträffande frågan om JAS-projektets effekter när det gäller Sveriges alliansfrihet och neutralitet är naturligtvis vår förmåga att inom landet utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel av betydelse för vår säkerhetspolitiska trovärdighet. Tillgång till en kvalificerad svensk försvarsindustri, som är konkurrenskraftig gentemot utlandet, betyder att beställningar för betydande belopp kan läggas inom landet. Av den totala beställningsvolymen har 80–90 % tillfallit svensk industri varvid dock industrin själv lagt ut en del beställningar i utlandet. Den svenska försvarsindustriella kapaciteten är dock inte tillräcklig för en helt självständig svensk utveckling och tillverkning. Mer eller mindre omfattande inköp från utlandet av tekniskt kunnande, licenser, komponenter och delsystem har varit och är ofrånkomliga. Detta gäller även för flygplanssystemet JAS där det enligt föreliggande planer sker ett samarbete med utlandet, industri till industri, för att kostnaderna skall reduceras. Jag finner således, att ett sådant förfarande i och för sig inte rubbar tilltron till den svenska alliansfriheten och neutraliteten.

Enligt den planering som nu gäller skall de första serieflygplanen levereras i början av 1990-talet. En teknisk utveckling skall således pågå under resten av 1980-talet. Frågan om en eventuell förändring av den tekniska utformningen, som har övervägts, gäller den s. k. Rockwell-vingen. Den föregående regeringen gav chefen för flygvapnet och försvarets materielverk i uppdrag att studera, om en variant av svenskt JAS-flygplan försedd med en mer avancerad vingkonstruktion skulle medföra ett totalt sett mer effektivt flygplanssystem. Myndigheterna har rapporterat till mig att så inte är fallet. Jag anser därför att denna fråga är avförd. JAS-flygplanets tekniska utformning är alltså till sina huvuddrag fastställd.

Vad gäller frågan om JAS-flygplanets betydelse för Sveriges nationella verksamhet vill jag erinra om att en enig försvarskommitté ansett att luftförsvaret kommer att få ökad betydelse med tanke på den militärtekniska utvecklingen och läget i det nordiska området.

Oswald Söderqvist har också frågat om kostnaderna för JAS-flygplanen. Ett flygplans kostnad kan definieras på många olika sätt. Om Oswald Söderqvist menar seriepriset för de första 30 flygplanen är det en fast kostnad om ca 2 miljarder kronor i prisläget februari 1982. För flygplanen 31-140 finns ett s. k. takpris som Industrigruppen JAS garanterar. Detta pris är ca 6 miljarder kronor i prisläget februari 1982. För den totala utvecklings- och anskaffningskostnaden för hela JAS-systemet fram till år 2000 har fastställts en total kostnadsram om 28.5 miljarder kronor i prisläget februari 1982.

Anf. 40 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation. Av svaret framgår det ju att försvarsministern inte tänker svara konkret när det gäller kostnaderna utan bara hänvisa till vad de borgerliga regeringarna har sagt. Därför blir det antagligen ingen debatt härom vid detta tillfälle, men

man kan ju ta fram några andra saker. Även om det pågår en ekonomisk analys, vilket naturligtvis är nödvändigt, kan det vara av intresse att något påminna om vad som sades från socialdemokratiskt håll i debatten i våras. Den socialdemokratiska försvarsmotionens berömda sju punkter kan väl vara intressanta i sammanhanget, och jag ber att få citera några av dem. Det gäller alltså de sju punkter som socialdemokraterna ställde upp som krav i JAS-frågan. Skulle de villkor som angavs i de sju punkterna inte kunna uppfyllas, ville socialdemokraterna inte säga ja till projektet. Jag citerar:

"1:o. En utgångspunkt måste vara att några löften om framtida anslagshöjningar för försvarsmakten – t. ex. för att åstadkomma en 'realt bevarad köpkraft' – inte kan utställas.

2:o. JAS-projektet skall hålla sig inom den av överbefälhavaren anvisade ramen 24,9 miljarder kronor fram till sekelskiftet. "Jag vill tillägga att det här rör sig om 1981 års prisläge.

"5:o. Skulle kostnadsfördyringar uppstå – t. ex. genom att de militära myndigheterna ställer krav i fråga om modifieringar – måste dessa betalas inom ramen för flygvapnets anslag. De får alltså inte inkräkta på det utrymme som enligt nuvarande planering avdelats för övriga försvarsgrenar och ändamål."

Det här är alltså sådant som socialdemokraterna uttalade i våras och som de gjorde stort väsen av. Den helt logiska frågan till försvarsministern blir då: Gäller löftena fortfarande att ni skall stoppa JAS-projektet, om villkoren i de här punkterna inte uppfylls? Det var ju vad ni sade för några månader sedan.

I slutet av mitt anförande skall jag återkomma till kostnaderna.

Jag vill säga något om alliansfrihet och neutralitet. Skrivningen i interpellationssvaret, s. 2, är ett nytt krampaktigt försök att hålla liv i myten om en självständig svensk försvarsindustri. Det sägs att rent allmänt 80–90 % av krigsmaterielbeställningarna tillfallit svensk industri. Sedan görs tillägget, litet vid sidan om, att industrin lagt ut en del beställningar i utlandet. Läs Dagens Nyheters hörnartikel i dag, herr försvarsminister, och se hur det förhåller sig med den svenska verkstadsindustrins utlandsorder. Det som skrivs gäller i högsta grad försvarsindustrin.

Det är ett välkänt faktum att viktiga komponenter importeras, men det är inte intressant att tala om krigsmaterielindustrin i allmänhet. Här gäller det flygplansindustrin. Den svenska militära flygplansindustrin, enkannerligen SAAB, är helt och hållet beroende av komponenter utifrån, framför allt från USA, för att de svenska planen över huvud taget skall kunna lyfta. Jag behöver kanske inte påminna om att försöket för något år sedan att exportera Viggplan till Indien – varvid SAAB och Svenska staten var beredda att säga ja till en försäljning – blev stoppat. Och varför blev det stoppat? Jo, därför att USA sade nej. Ni får inte sälja några Viggplan till Indien, hette det. Det fanns för många amerikanska komponenter i planen, och därför ville USA inte gå med på någon export till Indien. Därför fick vi inte sälja några Viggplan. Här går man ut och talar om hur viktigt det är med självförsörjningsgraden och att vi upprätthåller en inhemsk industri. Det är

Om JAS-projektet

verkligen botten att säga någonting sådant. Det stämmer ju inte med verkligheten, eftersom vi är helt och hållet beroende av omvärlden.

För att övergå till JAS, kan vi konstatera att det projektet är något helt nytt i det militärindustriella livet i Sverige. Det har jag påpekat många gånger tidigare i denna kammare. Vi har nu, som försvarsministern säger, fått ett samarbetsavtal. Det är inte längre fråga om att bara köpa komponenter för att sedan montera ihop planen här i Sverige, utan nu skall vi tillsammans med USA, Västtyskland, Frankrike och Storbritannien, samtliga NATO-stater, tillverka ett plan. Motorn t. ex. skall inte – eller hur? – helt och hållet tillverkas i Sverige, som tidigare har gjorts av Volvo Flygmotor AB i Trollhättan. Man skall bara tillverka vissa delar, som tillsammans med delar tillverkade på andra ställen skall monteras ihop i Sverige. Vi kan naturligtvis också exportera svenska komponenter som sedan skall monteras i motsvarande flygplansdelar i de fyra andra staterna. Det är alltså ett mycket längre gående samarbete än det vi tidigare hade, då vi bara köpte delar. Men det var tillräckligt för att stoppa en export till Indien av Viggen.

Jag vill fråga försvarsministern: Gör inte detta regeringen och försvarsministern det minsta oroad? I debatten i våras var det t. o. m. en centerpartist av alla människor som gick upp och sade att han kände sig oroad av detta. Jag tycker att den socialdemokratiska regeringen och försvarsministern också borde känna oro. Ser ni inte någon fara i dessa bindningar, i detta militärindustriella samarbete med ett av stormaktsblocken? Om ni inte gör det är det märkligt. Det är också märkligt att man kan säga att sådant här förfarande "i och för sig inte rubbar tilltron till den svenska alliansfriheten". Det finns också en annan aspekt på denna fråga. Det gäller våra bestämmelser om vapenexport. Om vi nu går in i detta samarbete med de andra staterna om JAS kan det hända att delar tillverkade i JAS-projektet säljs till exempelvis Frankrike, som är en stor vapenexportör som säljer precis vad som helst hela världen runt. Svenska delar kan plockas in i franska projekt ingående i JAS-systemet som sedan kan säljas precis vart som helst. Hur går det då med våra svenska vapenexportbestämmelser? Har ni i försvarsdepartementet och regeringen funderat på det? Också det är en viktig fråga, som jag gärna skulle vilja ha svar på. Nog om detta.

När det gäller den tekniska utvecklingen har det hänt en del under hösten som har gett oss svar på sådant som fortfarande var oklart när jag skrev interpellationen. Nu vet vi att Rockwell-vingen tydligen inte kommer att bli av, utan att planet skall få en fast vingkonstruktion. Men det märkliga är att man skrev kontrakt med industrigruppen JAS innan den tekniska utformningen av planet var klar. Som framgår av interpellationssvaret är denna fråga en aning överspelad, eftersom det tydligen har bestämts att planet inte skall ha den rörliga vinge som det tidigare gjordes så stort väsen av.

JAS-projektet läser stora delar av våra försvarsmedel för lång tid framåt. Till långt efter sekelskiftet kommer detta projekt att läsa det svenska försvarets möjligheter att satsa på andra delar av totalförsvaret osv. Det är detta som gör att man måste ställa sig frågan om JAS-projektet verkligen är vettigt. Är dessa 140 plan som skall tillverkas fram till sekelskiftet värda detta

höga pris ur nationell säkerhetssynpunkt? Tillför planen så mycket att de är så viktiga? Den fråga som uppkommer och som jag gärna skulle vilja ha litet mer utredd av försvarsministern lyder: Hur kan anskaffandet av 140 plan fram till sekelskiftet vara så helt avgörande för svensk säkerhetspolitik att man anser det rimligt att satsa dessa stora summor på just denna utveckling?

Jag vill säga något ytterligare om kostnaderna. Det är klart att man kan definiera ett flygplans kostnader på många olika sätt. Men när jag här i den svenska riksdagen frågar efter kostnaderna avser jag naturligtvis vad planet kommer att kosta för folkhushållet – för de svenska skattebetalarna – och vad som kommer att budgeteras i försvarsbudgeterna framöver, inte seriepriset. Det blir ju helt absurt, när man talar om 2 resp. 6 miljarder för de 30 resp. 110 planen och sedan talar om 28 miljarder för samma plan. Det är klart att man räknar in utvecklingskostnader och allt annat sådant och inte seriekostnaderna. Det är ju en dålig, en kryptisk formulering. Det är bättre att svara rent ut.

Vi har alltså kostnaden 28 miljarder i 1982 års penningvärde, säger försvarsministern, för de första 140 planen fram till sekelskiftet. Det är ju samma som 25,7 miljarder plus 10 % pålägg som vi talade om i våras, och det var 1981 års penningvärde. Summan hade då höjts från de 24,9 miljarder som ni hade i er punkt 2, och den ramen skulle man hålla sig inom. Men den var i praktiken överspelad redan i våras. Erik Holmqvist, socialdemokratisk försvarstalesman, påpekade här i kammaren i våras att det kanske t. o. m. var fråga om mer pengar – inte 800 miljoner mer utan kanske t. o. m. 1 200 miljoner mer. I stället för 25,7 var kostnaden kanske redan då uppemot 26 miljarder, och med 10 % på den summan är vi uppe i 28 miljarder.

Detta visar hur det hela tiden rullar på. Och om man över huvud taget skall tro på vad som står under dessa punkter, som socialdemokraterna har talat om, kan jag inte se annat än att det helt och hållet har överspelats. Skall ni uppfylla vad som innefattas i punkterna från i våras, måste ni nu förkasta hela projektet.

Men det räcker inte. Det finns en annan viktig fråga när det gäller kostnaderna som också var uppe tidigare, och det gäller vilken dollarkurs man räknar med. I våras räknade man med dollarkursen 4:58. Jag antar att den beräkningen fortfarande gäller för de 28 miljarderna i 1982 års prisläge. Men vad har vi för dollarkurs i dag? Hur stämmer det, när ni står här och säger att planen kommer att kosta 28 miljarder i 1982 års penningvärde och man har räknat med en dollarkurs på 4:58, medan kursen i dag är ca 6–7 kr.? Det är min sista fråga till försvarsministern: Hur påverkar den nya dollarkursen de beräkningar som ni utgår från? Frågan kan ni svara på utan att föregripa er analys inom försvarsdepartementet.

Anf. 41 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Fru talman! Vad beträffar tilltron till den svenska alliansfriheten och neutraliteten finns det anledning att något utveckla mina inledande synpunkter.

Om JAS-projektet

Sveriges alliansfria politik syftande till neutralitet i händelse av krig i omvärlden stöds av ett allsidigt uppbyggt inriktat totalförsvaret, utformat för att motstå skilda angreppsformer från skilda riktningar och verka i olika militärpolitiska lägen. Förberedelser och överläggningar som syftar till militär samverkan med främmande länder i krig är uteslutna. Detta innebär bl. a. att oavsett hur vi anskaffar försvarsmaterielen måste vi inom landet ha egen kompetens att utvärdera utländska system, utforma vår taktik, utbilda personal samt sköta underhåll och reparationer. Dessutom måste kompetens finnas för att utveckla sådana system som andra länder omger med särskild sekretess, t. ex. teletekniska motmedel.

Det förhållandet att vi i Sverige dessutom har kapacitet att utveckla och tillverka kvalificerade vapen bör rimligtvis ytterligare bidra till omvärldens respekt för vår förmåga och vilja att hävda vårt oberoende. Det är dessutom svårare för andra länder att ifrågasätta trovärdigheten i neutraliteten om våra viktigaste vapensystem inte är identiska med utländska system.

Alternativet till ett svenskt JAS-flygplan är inköp eller licenstillverkning av ett utländskt flygplan. Sveriges beroende av utlandet skulle i sådana fall sannolikt öka. I själva verket är ett viktigt motiv för att Sverige skall ta på sig den stora ekonomiska börda som det innebär att utveckla och anskaffa ett inhemskt flygplan just att skapa respekt för den svenska alliansfriheten och neutraliteten. Beträffande frågan om vapenexporten fattade ju riksdagen nyligen ett beslut som anger vilka riktlinjer som skall gälla för den svenska vapenexporten. Dessa riktlinjer får självfallet också gälla för JAS-projektet.

Oswald Söderqvist oroar sig för att projektet kan bli dyrare än beräknat. Jag delar den oron. Den förra regeringen fastställde i ett särskilt regeringsbeslut en ekonomisk ram för hela JAS-systemet fram till år 2000. Denna ram var 25,7 miljarder kronor i det pris- och valutaläge som rådde i februari 1981. Som Oswald Söderqvist redan har anmärkt var dollarkursen i februari 1981 4:58 kr. I samma regeringsbeslut angav den förra regeringen principer för hur denna kostnadsram skulle prisräknas. I enlighet med dessa principer har myndigheterna räknat om kostnadsramen till prisläget februari 1982, då en annan dollarkurs gällde. Ramen blir då 28,5 miljarder kronor, dvs. en ökning med ca 11 %. Nettoprisindex ökade under samma period med 10,5 %. Frågan om hur prisräkningen av JAS-ramen skall göras kommer att ingå i den ekonomiska analysen av JAS-projektet. Jag vill självfallet inte föregripa resultatet av denna prövning.

Det är, menar jag, synnerligen viktigt att givna ekonomiska ramar kan hållas och att eventuella kostnadsökningar kan mötas. JAS-systemet får således inte tränga ut andra angelägna uppgifter och ändamål ur försvarsramen.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarans förhandlingar.

Anf. 42 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Låt mig först ta upp frågan om neutraliteten. Det är ju den frågan, försvarsministern, som är det allvarliga i hela den här affären. Inga förberedelser och ingen samverkan får ske, sägs det, men här har ju, som försvarsministern själv säger i sitt interpellationssvar, Sverige gått in i förberedelser och i en långt driven samverkan och i ett samarbete med de fyra ledande staterna i NATO om att tillsammans med dem bygga ett militärt flygplan, som inte är svenskt. JAS är inget svenskt flygplan. Jag hoppas att försvarsministern inte vill påstå att det är det. Det är detta som gör denna fråga så allvarlig. Trots att det var illa nog för ett par år sedan när det gällde Viggen och dessförinnan Draken, Lansen, Tunnan m. fl. flygplan, är JAS-projektet dock något nytt. Vi har aldrig tidigare haft ett sådant projekt i nära samarbete och samverkan med stater från något av de stora militära blocken. Vi har köpt flygplansdelar, men vi har inte haft samverkansavtal mellan svenska industrier och t. ex. amerikanska. Det är detta som är nytt och oroande. Jag skulle vilja säga att det är nästan lättsinnigt att uttrycka det så som försvarsministern gör i interpellationssvaret, att detta "i och för sig inte rubbar tilltron till den svenska alliansfriheten och neutraliteten".

Man kan ju göra ett tankeexperiment och fundera över hur reaktionen skulle ha blivit, om Sverige hade inlett motsvarande samarbete med t. ex. Warszawapakten. Vad skulle man då ha sagt i USA och i NATO-högkvarteren? Det är ju en hypotetisk fråga, men det kan vara intressant att ställa den. Jag menar att man har kommit i ett läge som är farligt för tilltron till vår vilja till alliansfrihet och neutralitet.

Försvarsministern talar här om köp från andra länder och upprepar gamla välkända argument. Men – för att återgå till era sju punkter från i våras – hur vill ni göra beträffande p. 7? Där sade ni: "För den framtida planeringen inom flygindustrin bör det klargöras att något nytt projekt för utveckling av flygplan ej kan vara aktuellt när utvecklingsarbetena för JAS börjar minska i 1990-talets början. Industrin måste därför inrikta arbetet mot en på i huvudsak civil produktion baserad flygindustri."

Varifrån skall ni köpa flygplan till det svenska militära försvaret när JAS blir gammalt? Då gäller tydligen inte längre det som ni står här och säger i dag, utan då går det tydligen bra att köpa – eller hur det skall lösas.

Det är mycket som inte stämmer här. Jag vill bara fastslå än en gång att detta är allvarligt just för tilltron till den svenska alliansfriheten och neutraliteten.

Sedan till vapenexporten. Visst skall våra bestämmelser gälla – det är självklart. Också här är det allvarligt, för vi kommer nu i ett nytt läge. Förut har det gällt att kontrollera våra egna företag, så att de inte skulle sälja till Indonesien och andra skumma stater dit vi egentligen inte vill sälja några vapen. Men nu är vi indragna i samarbete med bl. a. Frankrike, för att inte tala om USA, de stora vapenexportörerna i världen, som sprider sina vapen överallt utan någon som helst återhållsamhet. Det kan alltså bli svenska produkter, tillverkade vid Saab i Linköping eller Volvo Flygmotor AB i

Trollhättan, som placeras in i den franska eller engelska versionen av JAS och säljs utan att vi kan säga någonting.

Det är ju åter en allvarlig miss. Hur skall detta kunna bevakas, och hur går det ihop med våra bestämmelser på vapenexportområdet? Det är en mycket allvarlig fråga, som måste övervägas noggrant. Annars sitter vi där om några år och säljer vapendelar inom JAS-projektets ram, kanske till stater där vi aldrig ville se dem dyka upp.

Det är bra att försvarsministern ser allvarligt på kostnaderna. Jag hade inte väntat mig något annat heller. Det är ju viktigt att vi ser över detta. Det framfördes redan i vintras och i våras uppgifter om att de 28 miljarderna i verkligheten var både 31 och 32 miljarder, bl. a. från annat håll inom försvarsmakten. Man får lägga på kostnader. Men vi skall kanske inte uppehålla oss mera vid det i dag, som sagt, eftersom försvarsministern vill avvakta den analys som skall göras. Det finns säkert anledning att återkomma till frågan om kostnaderna.

Anf. 43 Försvarsministern BÖRJE ANDERSSON:

Herr talman! Givetvis kommer de sju socialdemokratiska punkterna att ingå i den prövning som nu görs i försvarsdepartementet.

Anf. 44 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Då konstaterar jag att, om detta skall gälla, är det bara för den nye försvarsministern och den socialdemokratiska regeringen att spola JAS-projektet.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1982/83:10 om verksamheten vid domänverket

Anf. 45 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! John Andersson har frågat jordbruksministern

1. om han är beredd att ta initiativ till att domänverkets avkastningskrav omprövas,

2. om han tänker ta några initiativ för att stoppa försäljningen av domänverkets skogsmark,

3. om han anser att domänverket borde bedriva en aktiv förvärvspolitik och, om så är fallet, vilka åtgärder han avser att vidta för att främja en sådan,

4. om han avser att ta initiativ till ökade resurser till domänverket som kan användas för att bekämpa arbetslösheten,

5. om han anser att det är en bra utveckling för domänverket att rotpostförsäljning och anlitande av entreprenörer ökar i dess verksamhet.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågorna.

Det avkastningskrav som regeringen fastställt för domänverket för åren 1980–1984 innebär att verket skall inleverera 30 milj. kr. plus 30 % av årsvinsten per år.

Jag anser inte att det finns anledning att ta upp avkastningsfrågan till prövning förrän det blir aktuellt inför nästa femårsperiod.

När det gäller domänverkets markaffärer är det riktigt att vissa markområden tidigare har överförts från domänfonden till jordfonden. Enligt vad jag har erfarit kommer några ytterligare markförsäljningar av den här arten inte att bli aktuella.

Domänverket har enligt sin instruktion möjlighet att förvärva mark till ett belopp motsvarande i huvudsak värdet av gjorda fastighetsförsäljningar. Jag kan nämna att domänverket under år 1981 använde 318 milj. kr. till inköp av fastigheter och fastighetsägande aktiebolag. Domänverket förvärvade däri- genom direkt eller indirekt fastigheter med en total areal på 67 700 hektar. Under samma år såldes 12 800 hektar för 71 milj. kr.

Jag avser inte att föreslå regeringen några särskilda åtgärder för att öka domänverkets möjligheter att köpa mark, utan jag anser att markförvärv får ske inom ramen för vad verket självt kan finansiera.

John Andersson berör vidare sysselsättningen inom skogsbruket i norra Sverige. Domänverkets verksamhetspolitik är bl. a. inriktad på att bedriva ett uthålligt skogsbruk även i de nordligaste länen, där avkastningen på skogsbruket inte är godtagbar från företagsekonomisk synpunkt. Verket bidrar därmed till att trygga sysselsättningen inom skogslänen. Därutöver sysselsätter verket årligen ett betydande antal människor i beredskapsarbeten.

Med anledning av frågan om rotpostförsäljning och anlåtande av entreprenörer vill jag framhålla att domänverkets huvuduppgift är att bedriva ett uthålligt, effektivt skogsbruk. Jag utgår från att domänverkets val av strategi vid t. ex. försäljning av rotposter och anlåtande av entreprenörer ligger i linje med företagets verksamhet.

Anf. 46 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Roine Carlsson för svaret på mina frågor. Svaret väcker dock förvåning – det måste jag erkänna, och detta av olika skäl. Bakgrunden till mina frågor är ett representantskapsmöte i min skogsavdelning som hölls i början av oktober. Där framförde anställda i domänverket starka farhågor för den framtida utvecklingen inom domänverket. Ett uttalande har även gjorts av två skogsavdelningar i Norrbotten. Det är alltså de anställdas och de fackliga avdelningarnas oro för framtiden som är skälet till mina frågor. Jag tror inte att de hade väntat sig ett sådant här svar, allra minst från en som tills helt nyligen varit fackordförande och som nu är ansvarigt statsråd i en socialdemokratisk regering. Något annat kan man inte utläsa av det uttalande som de två avdelningarna i Norrbotten gjort. De skriver bl. a.:

”Vi tror oss veta att det är den borgerliga regeringen som i ren desperation, med vetskap om att förlora regeringsmakten, har ställt sig bakom denna

Måndagen den
8 november 1982

*Om verksamheten
vid domänverket*

markavyttring men vi har en tillit till att den tillträdande socialdemokratiska regeringen står bakom den svage, alltså oss arbetare, och stoppar marköverföringar från DV.”

Mina slutsatser av statsrådets svar är att de anställda inom domänverket och de fackliga organisationerna inte kan vänta sig någon större hjälp från regeringen när det gäller de problem som jag tagit upp i frågorna. Men för att undvika eventuella missförstånd eller en feltolkning vill jag beröra de fem frågeställningarna för att, om möjligt, få kompletterande svar.

Min första fråga gällde domänverkets avkastningskrav. Statsrådet finner inte någon anledning till omprövning förrän det blir aktuellt inför nästa femårsperiod. Den femte fråga jag ställde, nämligen om ökningen av rotpostförsäljning och anlitage av entreprenörer i verket, hänger intimt samman med detta avkastningskrav. Förra generaldirektören Folke Rydbo myntade uttrycket: ”Vi skall ta ut virke med våra maskiner och vårt folk.” Denna policy skall nu tydligen överges eller åtminstone naggas i kanten. Orsaken till denna förändring kan inte vara något annat än just avkastningskravet, eller har statsrådet Roine Carlsson någon annan förklaring att ge? Är det möjligen så att verket genom att anlita entreprenörer och genom att sälja skog på rot slipper undan en del kostnader bl. a. för sociala avgifter? Det ökar naturligtvis avkastningen, men det går ut över antalet anställda. I exempelvis Vilhelmina revir räknar man med att avveckla två skördarsystem, vilket berör en halv arbetsledare och åtta till tio maskinförare. I fyra inlandsrevir inom Umeå region kommer de egna resurserna att begränsas till 85 %.

Enligt min mening har inget vunnits med att domänverket har ett avkastningskrav, om följden blir att människor mister sina arbeten eller att ingen nyrekrytering sker. Alternativet till detta är att sysselsättas genom AMS försorg eller vad som är vanligast i dag, att gå arbetslös. Det saknas ju inte arbetsuppgifter i de statliga skogarna, där bl. a. skogsvården är lika eftersatt som på andra håll i skogsbruket. Där kommer min fjärde fråga in i bilden. Den gäller ökade resurser till domänverket för att bekämpa arbetslösheten.

Såvitt jag kan se har inte statsrådet gett något svar alls på den frågan. I dessa tider med stor arbetslöshet – skogsarbetarna har den högsta – borde domänverket ges ökade resurser, bl. a. då för skogsvårdsåtgärder. Detta skulle ju resultera i en ökad sysselsättning i skogsbygderna och även bli en bra investering för framtiden. Det borde ju vara ett bra alternativ till arbetslöshet och AMS-arbete. Jag får beklaga att statsrådet inte har någon mening alls om denna frågeställning.

Den tredje frågan berör domänverkets förvärvspolitik – om den borde vara mera aktiv. Här har jag fått ett klart svar. Några särskilda åtgärder för att öka domänverkets möjligheter att köpa mark kommer inte att föreslås. När det gäller försäljningen av domänverkets mark gällde min andra fråga om några initiativ skulle tas för att stoppa försäljningen av domänverkets skogsmark. I svaret säger statsrådet:

”När det gäller domänverkets markaffärer är det riktigt att vissa

markområden tidigare har överförts från domänfonden till jordfonden. Enligt vad jag har erfarit kommer några ytterligare markförsäljningar av den här arten inte att bli aktuella." Av den här arten, säger statsrådet. Betyder det att andra former av försäljning är tänkbara, eller vad menar statsrådet med en sådan formulering?

Jag tror att ett klart besked om att försäljning av domänverkets skogsmark skall upphöra är det som de anställda och de fackliga organisationerna väntar på. Jag har här ett nummer av Umeå regions kontaktblad som kom i veckan, alltså alldeles färskt. En stor rubrik lyder: "Ska vi lämna skogen till jordfonden?" Jag skall citera ett litet stycke.

"Lantbruksstyrelsen har hos domänverket begärt överföring av mark till jordfonden. Mark som överföres till jordfonden disponeras av lantbruksstyrelsen efter eget gottfinnande.

Huvudkontoret har nu bett om yttrande från regionledningen.

Det finns kanske ingen anledning till spekulation om dessa överföringar ännu. Men det rör sig om 5 400 ha skogsmark och 1 323 ha övrig mark dvs. totalt 6 723 hektar mark som kan försvinna från regionens markinnehav."

Hur blir det med denna begäran och med andra propåer om markköp? Kan statsrådet ge ett klart besked om att dessa köp är inaktuella, nu och i framtiden?

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att domänverket har stora markinnehav i Norrland, i synnerhet i dess inland. Av detta följer att domänverkets verksamhet har stor betydelse ur regionalpolitisk synpunkt. Det är att beklaga om domänverket börjar göra avsteg från sin tidigare policy, som kom till uttryck i uttalandet: "Vi skall ta ut virke med våra maskiner och vårt folk." Det är också att beklaga att domänverket skall sälja skogsmark, när tusentals skogsfastigheter inte brukas. Det är slutligen att beklaga att domänverket inte används aktivt för att bekämpa den höga arbetslösheten.

Det var min och även andras förhoppning att det svar som lämnades här i dag skulle ge positiva besked till de anställda. Tyvärr kan jag inte göra bedömningen att så har skett, såvida jag inte har tolkat svaret felaktigt. Om så är fallet, har ju statsrådet Roine Carlsson nu möjlighet att vidareutveckla detta.

Anf. 47 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Skogsarbetarna har länge kämpat mot hotet att förlora sina arbetsplatser. Ett av de allvarligaste ingreppen i nuvarande arbetsorganisation som kunde göras vore att fullfölja planerna på en försäljning av betydande arealer av domänverkets mark i norra Sverige. På många revir skulle försäljningarna leda till direkta avskedanden, på andra till att basen för framtida verksamhet krymptes.

En utökning av arealen skogsmark för många jordbruksfastigheter kan få positiva effekter på brukarens möjligheter att upprätthålla en jämn och hög sysselsättning. Det kan därför finnas starka skäl att tillgodose behovet av tillköp till sådana fastigheter som bebos och brukas aktivt. Men om samhället

skall kunna lösa dessa problem, måste en ny jordbruks- och skogs politik skapas. För privatägda jordbruks- och skogsfastigheter borde en sådan ha bl. a. följande innehåll:

Boplikten måste skärpas. Bra skogsvård och avverkning efter tillväxt skall vara självklarheter. Lantbruksnämnderna måste göra större insatser för avveckling av sterbhus – där finns tillräckliga arealer skogsmark för att tillgodose aktiva brukares behov. Domänverkets andel av skogsmarken bör bibehållas och, om möjligt, utökas.

I Norrbotten planeras nu försäljning av 7 068 hektar mark. Är detta förenligt med en bra skogs politik? Kan detta ha något att skaffa med en bra skogsarbetar politik?

Anf. 48 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Till vad John Andersson sade finns det bara några få saker att tillägga.

Hans tolkning av orden "av den här arten" gäller de frågor som han nu har ställt. Hur utvecklingen blir framöver, och vad det kan vara som John Andersson har i åtanke är omöjligt för mig att beröra i det här svaret. Därför har jag inget annat yttrande på den punkten än att det som nu har kommit fram är att ytterligare markförsäljningar av den här arten inte blir aktuella.

Paul Lestander får jag hänvisa till samma del i mitt svar. Svaret är givet med utgångspunkt i den fråga som är ställd. Jag är inte beredd att här i dag ställa ut några växlar på lång sikt.

Anf. 49 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Roine Carlsson, för nu tolkar jag svaret då det gäller markförsäljningen så, att de här aktuella försäljningarna inte kommer till stånd. Jag är glad över att få ett sådant konkret svar.

Men jag hade också ställt fyra andra frågor. Jag måste tyvärr konstatera att då det gäller frågan om att ge domänverket ökade resurser för att bekämpa arbetslösheten har statsrådet Roine Carlsson ingen mening. Jag tycker ha ett litet stöd i näringsutskottets betänkande 1979/80:46. där man understryker vikten av att statens skogar kan utnyttjas i sysselsättningsfrämjande syfte. Jag menar att läget, främst i Norrland, i dag är av den arten att man med fördel skulle kunna gå via domänverket för att bekämpa arbetslösheten.

Beträffande min fråga om rotpostförsäljningen och anlåtande av entreprenörer säger statsrådet Roine Carlsson att han utgår från att domänverkets val av strategi vid t. ex. försäljning av rotposter och anlåtande av entreprenörer ligger i linje med företagets verksamhet. Det är på inget sätt ett svar på min fråga. Jag tycker att vi borde vara överens i de här frågorna, eftersom vi båda är fackföreningsmän – låt vara att jag inte har nått samma höjd som statsrådet Roine Carlsson. Jag har stannat vid att vara ledamot i avtalsrådet. Vi borde ha samma känsla för just dessa frågor som handlar om att människor anställda inom domänverket riskerar att mista sina jobb på grund av avkastningskravet. Man anlitar entreprenörer och säljer skog på rot för att

slippa vissa utgifter. Det tycker åtminstone jag är mycket dålig politik från ett statligt företag.

Jag konstaterar tyvärr att beträffande dessa frågor har statsrådet Roine Carlsson inte någon mening. Eller också tycker statsrådet att det är bra som det är och att snöbollen skall få rulla vidare.

Anf. 50 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte göra samma tolkning som John Andersson. Jag förstår att anledningen till att man har begärt att få överföra dessa arealer från domänfonden till jordfonden är att man förbereder en försäljning av dem. Det är ett väldigt negativt svar.

Jag konstaterar att statsrådet säger att han inte vill ställa ut några växlar på framtiden. Vi har alltså gjort olika bedömningar om vad som är en bra politik för skogsarbetarna i norra Sverige. Det är tyvärr bara att konstatera.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Anmälades

Skrivelse

1982/83:39 om återkallelse av propositionen 1981/82:221

15 § Anmälades och bordlades

Propositionerna och skrivelse

1982/83:35 Godkännande av internationell konvention om ömsesidigt administrativt bistånd för att förhindra, utreda och beivra tullbrott, m. m.

1982/83:40 Ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

1982/83:41 Ändringar i rättegångsbalken m. m.

1982/83:42 Advokatsamfundets disciplinära verksamhet

1982/83:46 Fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall

1982/83:47 Redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

1982/83:52 Vissa närradiofrågor

16 § Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1982/83:1 Vilande grundlagsändringar

1982/83:2 Ett reformerat kyrkomöte m. m. (prop. 1981/82:192)

1982/83:3 Justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1982/83 års riksdag (redog. 1982/83:1)

1982/83:4 Prästval (prop. 1982/83:6)

1982/83:5 Ändring i kyrkolagen (prop. 1982/83:7)

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

*Om verksamheten
vid domänverket*

Nr 21

**Måndagen den
8 november 1982**

Finansutskottets betänkanden

- 1982/83:1 Lägre detaljeringsgrad i riksdagens beslut om myndigheters organisation
- 1982/83:2 Förmögenhetsöverföringar genom inflationen
- 1982/83:3 Lönebildningens roll i ekonomin
- 1982/83:4 Utveckling av en välfärdsanalys
- 1982/83:5 Beräkning av tillskott av skatteunderlag vid ändring i rikets indelning i landstingskommuner och kommuner (prop. 1982/83:10)
- 1982/83:6 Medgivande att efterge viss statens fordran på rättegångskostnader (prop. 1982/83:18)

Skatteutskottets betänkanden

- 1982/83:1 Avveckling av markegångsinstitutet (prop. 1981/82:228)
- 1982/83:2 Ändring i taxeringslagen (prop. 1982/83:29)
- 1982/83:3 Ändring i vägtrafikskattelagen (prop. 1981/82:225)
- 1982/83:4 Ändring i tullagen (prop. 1981/82:227)
- 1982/83:7 Ändring i lagen med tulltaxa (prop. 1982/83:28)
- 1982/83:8 Avräkning av utländsk skatt (prop. 1982/83:14)

Lagutskottets betänkanden

- 1982/83:4 Ändring i växtförädlarrättslagen (prop. 1981/82:136)
- 1982/83:6 Lag om rymdverksamhet (prop. 1981/82:226)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

- 1982/83:1 Handikappinstitutets verksamhet
- 1982/83:2 Personalrepresentanters rösträtt i försäkringskassas styrelse

Trafikutskottets betänkande

- 1982/83:1 Övertagande av aktierna i Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösunds järnvägar (prop. 1981/82:229)

Näringsutskottets betänkanden

- 1982/83:1 Statligt ägande inom läkemedelsindustrin
- 1982/83:2 Choklad- och konfektyrindustrin

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

- 1982/83:1 Administrativ beredskap på arbetsrättens område (prop. 1981/82:179)

Civilutskottets betänkande

- 1982/83:1 Vissa planeringsinsatser m. m.

17 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 3 november

1982/83:27 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till ekonomi- och budgetministern om åtgärder mot kapitalexport och industriutflyttning:

Av riksbanken lämnade tillstånd till svenska företags direkta investeringar i utlandet fördubblades i det närmaste under 1981 till drygt 6,5 miljarder kronor. De närmast föregående åren hade summan legat relativt konstant kring 3,5 miljarder kronor. Trots denna kraftiga ökning under fjolåret visar delsiffrorna för de åtta första månaderna av 1982 en ytterligare stark ökning. Under januari–september innevarande år gavs sålunda tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet för 5 534 milj. kr. mot 4 122 milj. kr. under samma period förra året. Ökningen uppgår alltså i år till över 33 %.

De av riksbanken lämnade tillstånden till svenska direkta investeringar i utlandet motsvarar emellertid endast en del av de totala investeringarna i svenskägda företag utomlands. Förutom att moderbolaget finansierar dotterbolaget genom att tillföra medel kan dotterbolaget finansiera sig genom egen upplåning i utlandet. Sådan upplåning kan ske med borgen eller garanti från moderbolaget. Tillståndsgivningen från riksbanken till sådana borgens- och garantiåtaganden uppgick 1981 till 8,8 miljarder kronor. Härtill måste läggas investeringar gjorda genom upplåning av dotterbolagen utan säkerhet från moderbolagen, för vilka tillstånd ej krävs från riksbanken, samt investeringar finansierade av dotterbolagens vinstmedel.

Det är säkerligen ingen överdrift att uppskatta de svenska multinationella företagens totala investeringar i utlandet till minst 20 miljarder kronor under 1981. Slår tendensen i tillståndsgivningen från riksbanken igenom i totalsiffran kan denna komma att uppgå till 25–26 miljarder kronor under innevarande år. Dessa siffror bör ses mot bakgrund av att investeringarna i den svenska industrin under 1981 uppgick till 18 miljarder kronor. Eftersom statistiken över investeringarna i utlandet också omfattar försäljningsföretag kan härtill möjligen läggas summan för investeringarna inom handeln, 6 miljarder kronor.

Sett på något längre sikt har de svenska företagens investeringar utomlands mångdubblats. De av riksbanken lämnade tillstånden till direkta investeringar i utlandet uppgick i början av 1960-talet till omkring 150 milj. kr. per år och växte sedan till över 1 000 milj. kr. på 1970-talet. Även med hänsyn tagen till penningvärdedförsämringen är ökningen av denna kapitalexport utomordentligt stark.

De stora svenska investeringarna i utlandet har lett till att antalet anställda i svenskägda företag utomlands under de senaste årtiondena ökat mycket kraftigt. År 1960 hade svenska fabriker i utlandet drygt 105 000 anställda. 15 år senare hade antalet anställda i producerande svenska dotterbolag

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

---

*Meddelande om
interpellationer*

Måndagen den
8 november 1982

*Meddelande om
interpellationer*

utomlands mer än fördubblats och stigit till ca 220 000. I en enkät som gjordes av Svenska Arbetsgivareföreningen våren 1980 uppskattades det totala antalet anställda i svenska dotterbolag utomlands (inkl. försäljningsbolag) till mellan 350 000 och 400 000. Antalet anställda i svenska producerande utlandsbolag är drygt en fjärdedel av industrisysselsättningen här hemma.

Denna andel har ökat kraftigt. År 1965 motsvarade antalet anställda i utländska dotterbolag 12 % av den totala industrisysselsättningen i Sverige. År 1978 var utlandsandelen uppe i 26 %. Denna kraftiga ökning beror på två samtidiga processer. Medan antalet anställda ökat kraftigt i svenskägda företag utomlands har antalet sysselsatta i den svenska industrin gått kraftigt tillbaka.

De flesta dotterbolagen i utlandet ägs av ett fåtal stora bolag. Fem stora koncerner hade 60 % av alla utlandsanställda 1974. De 20 största svenska företagen kontrollerade tillsammans mer än 90 % av alla anställda i svenska produktionsbolag utomlands. Många stora svenska företag har mer än hälften av sina anställda utanför Sverige. Detta gäller t. ex. Atlas Copco, Electrolux, Alfa Laval, L M Ericsson, Sandvik och Swedish Match. SKF har mer än 80 % av sina anställda utomlands.

Det finns naturligtvis många samband och återverkningar mellan utvecklingen inom den svenskägda utlandssektorn och inom Sverige. Men den övervägande tendensen synes vara att företagets utlandsinvesteringar och utflyttningen av industriarbetsplatser sker på bekostnad av ekonomin inom landet. Särskilt slående är detta under en period av stor, långvarig och växande arbetslöshet i Sverige. Det är heller inte så att stora investeringar i utlandet enbart har engångsverkningar. Varje utlandsinvestering binder upp framtida beslut. Möjligheterna till alternativa satsningar i Sverige försvåras eller försvinner.

Mot denna bakgrund ställer jag följande frågor till ekonomiministern:

1. Avser regeringen att ta något initiativ för att svenska direktinvesteringar i utlandet återigen skall prövas också ur bytesbalanssynpunkt (såsom skedde före oktober 1981)?

2. Vilka åtgärder avser regeringen i övrigt att vidta för att skärpa kontrollen över valutarörelserna?

3. Vad avser regeringen att göra för att förmå de svenska storföretagen att lägga en större andel av sina investeringar i Sverige?

4. Vilka åtgärder avser regeringen i övrigt att vidta för att söka stoppa kapitalexport och industriutflyttning?

den 8 november

1982/83:28 av *Rune Gustavsson* (c) till justitieministern om kampen mot narkotikamissbruket:

I proposition 1977/78:105 föreslog den dåvarande regeringen ett omfattande program i fråga om åtgärder mot narkotikamissbruket. I propositionen uttalades att grundvalen för kampen mot narkotikamissbruket måste vara att

samhället inte kan godta något annat bruk av narkotika än det som är medicinskt betingat. Allt annat bruk måste med kraft bekämpas.

Utifrån denna grundläggande syn på narkotikamissbruket skulle kampen föras, vilket innebar att åtgärderna mot narkotikamissbruket måste spänna över alla delar av samhällslivet. Propositionen, vilken godtogs av riksdagen i maj 1978, innehöll en bred arsenal av åtgärder för att förverkliga den fastlagda målsättningen.

Under de drygt fyra år som förflutit sedan riksdagen lade fast sin narkotikapolitiska målsättning har insatserna i enlighet med riksdagsbeslutet intensifierats.

På svenskt initiativ har också Nordiska rådet vid sessionen i Helsingfors fastlagt samma målsättning som den svenska riksdagen gjorde 1978 i syfte att samordna de nordiska ländernas arbete i kampen mot narkotikamissbruket, bl. a. i fråga om narkotikalagstiftningens tillämpning i de nordiska länderna.

I Dagens Nyheter fanns söndagen den 7 november 1982 uppgifter om att ett antal domar och strafförelägganden, som utdömts av tingsrätten i Mora mot haschrökare, skall omprövas och kan komma att rivas upp. Av detta torde framgå att det hos de rättsvårdande myndigheterna råder delade meningar om narkotikalagstiftningens tillämpning. I kampen mot narkotikamissbruket och för att riksdagens beslut skall kunna följas upp är det enligt min mening nödvändigt att det inte råder några delade meningar i rättstillämpningen, om vi skall kunna föra kampen mot narkotikamissbruket med framgång.

Med stöd av vad som anförts anhåller jag att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidta för att tillämpningen av den svenska narkotikalagstiftningen skall bli enhetlig?

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att riksdagens beslut från 1978 om kampen mot narkotikan skall kunna förverkligas?

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 oktober

1982/83:63 av Bertil Jonasson (c) till industriministern om ökad statlig insats vid rekonstruktionen av Lesjöfors AB:

Genom förra regeringens agerande skapades under sommaren 1982 en allt bättre bas, på vilken Lesjöfors AB skulle kunna fortbestå. Regeringsskiftet synes ha inneburit att den positiva utvecklingen stoppats upp och frågan återigen glider in i ett osäkert läge. Detta skulle vara till stort förfång för de anställda och kommunen, då alternativa möjligheter på arbetsmarknaden är

Måndagen den
8 november 1982

*Meddelande om
frågor*

ytterligt begränsade. Mot denna bakgrund vill jag fråga:

Är regeringen beredd att öka sin insats i rekonstruktionen av Lesjöfors AB, med hänsyn till de svårigheter som kan föreligga för de anställda och de berörda kommunerna att teckna erforderligt kapital?

1982/83:64 av *Kjell Johansson* (fp) till ekonomi- och budgetministern om skärpt realisationsvinstbeskattning vid aktieförsäljning:

Avser regeringen att framlägga förslag om skärpt realisationsvinstbeskattning vid aktieförsäljning?

1982/83:65 av *Olle Grahn* (fp) till kommunikationsministern om SJ:s pensionärsrabatter:

Pensionärerna har minskat sitt tågresande sedan det särskilda 125-kronorskortet infördes 1981. Minskningen var under perioden januari–september i år hela 37 %. Det är främst de kortare resorna som drabbas.

Kortet skulle ge bidrag till statskassan, men konstruerades så att pensionärerna inte skulle drabbas onödigt hårt (de fick t. ex. resa även på fredagar och söndagar). Utvecklingen har dock visat att en ändring är nödvändig, och före kommunikationsministern aviserade redan i september att 125-kortet borde tas bort. Bl. a. hänvisade han till den utvärdering som pågår inom SJ.

Jag vill fråga:

Avser kommunikationsministern att genomföra någon ändring av de nuvarande rabattreglerna för pensionärer?

den 1 november

1982/83:66 av *Bo Finnkvist* (s) till bostadsministern om statligt stöd till kommuner m. fl. med outhyrda lägenheter:

Som en följd av nedgången i sysselsättningen inom basnäringarna har det i län som Värmland uppstått akuta problem med tomma och outhyrda bostadslägenheter.

Aktuella kommuner liksom de allmännyttiga bostadsföretag där huvudparten av outhyrda lägenheter finns orkar inte själva utan statligt stöd att ekonomiskt klara de hyresförluster som uppstår.

Hela bostadsbyggnationen i Värmland har drabbats av stark tillbakagång under de senaste åren. Detta har fått till följd att byggsysselsättningen drabbats mycket negativt. Nyproduktionen av bostäder är låg, och ombyggnad och förbättring av äldre bostäder sker inte i den omfattning som skulle erfordras för att hålla uppe byggsysselsättningen.

Detta är oroande både för byggsysselsättningen och för bostadssituationen i framtiden i länet. Till krislänet som Värmland skulle behövas särskilt riktade åtgärder för ökad byggsysselsättning.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Avser regeringen att vidta åtgärder för ekonomiskt stöd till kommuner och allmännyttiga bostadsföretag vad avser outhyrda lägenheter och ombyggnad av äldre bostadslägenheter i krislän som Värmland?

1982/83:67 av *Ola Ullsten* (fp) till socialministern om utlovad värdesäkring av pensionerna:

I valrörelsen lovade socialdemokraterna att pensionerna skulle värdesäkras fullt ut. Därefter har regeringen, enligt uppgift efter förhandlingar med pensionärernas organisationer, beslutat att pensionärerna endast skall kompenseras för andra prisstegringar än dem som beror på devalveringen. Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till socialministern:

1. Hur och med vilka pensionärsorganisationer förhandlade regeringen?
2. När kommer den utlovade fulla värdesäkringen av pensionerna att träda i kraft?

den 2 november

1982/83:68 av *Lars Tobisson* (m) till socialministern om värdesäkringen av pensionerna:

Regeringen har aviserat en ny skatt vid försäljning av videoutrustning. Ekonomi- och budgetministern planerar att införa en skatt på lyxbetonade fritidsbåtar. Detta slags indirekta skatter höjer konsumentprisindex.

Regeringen har vidare förutskickat en återgång till konsumentprisindex som bas för pensionsberäkningen. Höjningar av indirekta skatter och energipriser medför då återigen att pensionsbeloppen stiger. Regeringen avser däremot att förhindra att den del av prisstegringen som föranleds av devalveringen höjer pensionerna.

Anser regeringen det rimligt att pensionärerna får kompensation för att lyxbåtar och videoapparater blir dyrare, men inte för att nödvändighetsvaror stiger i pris?

1982/83:69 av *Knut Wachtmeister* (m) till justitieministern om ändring av valkretsindelningen i Malmöhus län:

Avser justitieministern att under innevarande riksmöte framlägga en proposition om ändring av valkretsindelningen i Malmöhus län enligt det av alla demokratiska partier tillstyrkta utredningsförslag som presenterades våren 1980?

1982/83:70 av *Anders Björck* (m) till statsrådet Bengt Göransson om viss översyn av pressstödet:

Regeringen bemyndigade den 16 september 1982 chefen för utbildnings-

departementet att tillkalla en särskild utredare för utredning om annonsbladen och dagspressen. Den utveckling som skett vad gäller annonsbladens förekomst och utformning på senare tid innebär att nuvarande regler för presstödet i flera avseenden är svåra att tillämpa.

Förändringar i presstödet av det slag som anges i direktiven bör dock lämpligen beredas på det sätt som varit normalt, nämligen i form av en parlamentarisk utredning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Bengt Göransson om han avser att göra den här aktuella översynen parlamentarisk eller om han på annat sätt avser låta riksdagspartierna få möjlighet att påverka översynen på utredningsstadiet.

den 3 november

1982/83:71 av *Bengt Wittbom* (m) till försvarsministern om verksamheten vid AB Bofors:

AB Bofors är Örebro läns största industriarbetsplats. Samtidigt är företaget också en nyckelindustri inom det svenska totalförsvaret och av avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att utveckla och producera egen försvarsmateriel på hög teknisk nivå. AB Bofors tvingas nu på grund av dålig orderingång att reducera personalen inom företagets försvarssektor. Den 2 november begärde företaget förhandlingar om varsel för 575 halvtidsjobb inom försvarsproduktionen.

Enligt företagsledningen och de fackliga organisationerna skulle företags situation underlättas om ståtsmakterna vidtog åtgärder för att tidigare-lägga vissa försvarsbeställningar, aktivt stöda företaget i dess exportansträngningar och mjuka upp tillämpningen av nuvarande exportregler.

Utvecklingen inom AB Bofors är av avgörande betydelse för Karlskoga-regionen och hela Örebro län. Minskad sysselsättning slår hårt mot berörda kommuner, småindustrin i området, industrissysselsättningen i länet, handeln etc. Det är därför av stor vikt att regeringen underlättar för företagen att komma över de nuvarande svårigheterna.

Är försvarsministern och regeringen beredda att tillmötesgå de önskemål om åtgärder från statens sida som framförts av företagsledningen och de anställda hos AB Bofors?

1982/83:72 av *Blenda Littmarck* (m) till socialministern om utlovad värdesäkring av pensionerna:

Regeringen säger sig ha förankrat metoden att värdesäkra pensionerna hos pensionsorganisationerna PRO (Pensionärernas riksorganisation) och SFRF (Sveriges folkpensionärers riksförbund). Vad gäller PRO hävdas i ett pressmeddelande från socialdepartementet den 29 oktober att socialdemokraterna januari 1982 träffade en överenskommelse med organisationen och att denna överenskommelse följts upp genom överläggningar under hösten.

SFRF skall enligt pressmeddelandet ha förklarat att man ställer sig bakom överenskommelsen.

Vill statsrådet redogöra för de förhandlingar som varit med pensionärsorganisationerna om pensionernas värdesäkring och för de överenskommelser som träffats?

den 4 november

1982/83:73 av *Blenda Littmarck* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om hemsjukvården:

I en tidningsartikel har jämställdhetsministern Anita Gradin tagit avstånd från utvecklingen mot ökad hemsjukvård genom att uttala att det socialdemokratiska kvinnoförbundet upplever det som ett hot att sjukvårdshuvudmännen vill satsa mer på vård och omsorg av de äldre i hemmet och att detta leder tanken till s. k. hemmadöttrar.

Delar sjukvårdsministern denna uppfattning?

1982/83:74 av *Ove Eriksson* (m) till kommunikationsministern om vintersjöfarten på Vänern:

Under svåra vintrar begränsas möjligheterna till sjöfart på Vänern på grund av otillräckliga isbrytarresurser. Vissa år har Vänern hållits öppen med hjälp av extra isbrytare, som normalt inte är stationerad i Vänern. Sjöfartsverket har nu föreslagit att kostnaden för denna särskilda isbrytarhjälp skall inbesparas.

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta i syfte att säkerställa seglationsmöjligheterna vintertid på Vänern?

den 8 november

1982/83:75 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till arbetsmarknadsministern om anställningsförmånerna vid permittering:

Flera företag har varslat om permittering, bl. a. järnverken i Hofors och Sandviken. Därmed undandrar sig företagen betydande kostnader för löner och andra anställningsförmåner. Dessa kostnader får bäras av de arbetande och av samhället.

Från LO-kongresser har det klart uttalats att det är alltför enkelt för företag att permittera. Kravet har varit att företagen ej skall få permittera utan att samtidigt utbetala full lön.

Med tanke på de bristande löneförmånerna vid permittering och de krav som LO-kongresserna uttalat vill jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Planerar regeringen att vidta förändringar i Lagen om anställningsskydd för att reglerna om löneförmåner under permitteringstid skall ändras så att

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

*Meddelande om
frågor*

Nr 21

Måndagen den
8 november 1982

---

*Meddelande om
frågor*

lön och andra anställningsförmåner skall utgå från permitteringsens första dag och permittering utan lön därmed förbjuds?

1982/83:76 av *Margaretha af Ugglas* (m) till utrikes- och handelsministern om de politiska förhållandena i Vietnam och Laos:

Enligt en artikel i Dagens Nyheter tisdagen den 2 november 1982 har regeringens talesman i biståndsfrågor uttalat att Vietnam och Laos bör ha fortsatt svenskt bistånd därför att dessa länder strävar efter demokrati.

På vilka grunder gör regeringen bedömningen att statsledningarna i Vietnam och Laos strävar efter demokrati, och vilka resultat anser regeringen att denna strävan har fått för den berörda befolkningen under senare år?

19 § Kammaren åtskildes kl. 14.31.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Solveig Gemert